POESIS HEBRAICA PUBLICAE DISPUTATIONI SUBMISSA A...

Cosmas Schmalfuss,
Casimir Mezger

POESIS HEBRAICA

Publicæ Disputationi submissa

A

P. F. CASIMIRO MEZGER
Ord. Erem. S. P. Augustini

Provinciæ Tyroli-Salisburgensis SS. LL. OO. Candidato

IN

Alma Cæsareo-Regia Leopoldina
Universitate Oenipontana

Mense Majo, 1765.

CUM APPROBATIONE.

Apud IGNATIUM WAGNERUM Augustæ
Vindeliciæ.

Autor P. Ign. Weittenauer S. J. in Univ. Oenipontana [illegible] Professor

DE POESI HEBRAICA.

PARS I.

DE NOBILITATE POESEOS HEBRAICÆ.

§ I.

Libri Divini eloquentissimi, præsertim poetici.

Adoratur S. Scriptura, & contemnitur. Adorantur mysteria, & præcepta: stylus contemnitur. Tam abjecte sentiunt multi non solum de elocutione, sed etiam de eloquentia Bibliorum, ut

ejus humilitatem irrideant, & aspernentur ea, quorum permagnam partem se non assequi, apud se ipsos tacite agnoscunt, & suo captu sublimiora negare non possunt. Atqui scribendi genus in Divinis his Libris inest nobilissimum, & quale deceat imperatores sapientissimos, Moysen, Josuam, Samuelem; reges maximos, Davidem, & Salomonem; prophetas divina luce ac prudentia plenos, Esaiam, Jeremiam, Ezechielem, Nahum; viros politicos, regiæ artibus instructos, summorum regum familiaritate claros, Danielem & Esdram. Neque dignitate tantum & sublimitate sanctus hic Codex eminet, sed ornatu etiam lectissimo, & omni eloquentiæ apparatu abundat, adeo quidem, ut cum peritissimis Criticis merito affirmari possit, omnes in Bibliis facundiæ elegantias contineri, quæcunque in linguas orientales cadunt. Quod si de omnibus Divinis Voluminibus certum est, uti est: multo maxime in libris poeticis valet, qui & ipso genere superiores, & omnibus dicendi præsidiis illustriores sunt. Fuit hæc supremi Numinis providentia, ut, quoniam diversæ hominum naturæ ac voluntates diversis capiuntur, hæ quoque poeseos deliciæ ad salutem ac sanctitatem præsto essent, quæ perniciem alibi afferre hominibus, aut solam pascere vanitatem amant. Qui theatralibus gaudent, Cantica Salomonis veluti theatrum adeant: qui epicis, lyricisque delectantur,

Psal-

Psalterium & Jobum habent: qui elegiam poscunt, in Jeremiæ Threnis salubrem tristitiam invenient. Quibus cordi est Ecloga, iis omnes ruris opes Amos propheta offeret. Ne fabulas quidem deesse patitur Divinæ Paginæ opulentia, & omnes Epigrammatum sales regum sapientissimus in Proverbiis gustandos apponit.

§ II.

Triplex eloquentiæ biblicæ norma.

Equidem in hoc primo Poeseos Hebraicæ vestibulo repræsentatum mihi videtur amplissimum illud, innumerisque omnis generis thesauris refertissimum Mare, ad cujus obtutum cælesti quadam contemplatione absorptus fulgentissimum inter Doctores ornamentum S. Pater Augustinus in hæc verba erupit: *mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis: sed mira profunditas DEUS meus, mira profunditas, horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris.* ast honor vicit horrorem, amor tremorem; monitum Christi Jo. 5 v. 39. Ερευνατε τας γραφας, *scrutamini scripturas*, palmam tulit, effecitque, ut ad nobilissimum hoc pelagus perscrutandum S. Pater, a prima conversionis suæ ætate, ad decrepitam usque senectutum, relictum a cæ-

teris occupationibus debitis, & S. officii functionibus tempus liberaliter insumeret. Præclarum sane exemplum est omnibus illis, qui divinis hujusmodi thesauris non solum ditari non desiderant, sed ob vilem, qua latent, speciem, seu rudem, ut blaterant, & inelegantem sermonem penitus fastidiunt. Contra quos haud immerito invectus in Prolegom. Script. dissert. IV c. 1 Joannes Hamelæus testatur: *vetus illa, & rancida non impiorum modo, sed complurium, qui ingeniosi videri volunt, querela . . . . rudem esse, & inelegantem Scripturæ sermonem.*' Iniquum hoc præjudicium ut frangatur, ablegemus oportet hos nefarios, injuriososque ad lectionem extremi libri de Doctrina Christiana, ubi Magnus Ecclesiæ Doctor Augustinus contra eos sic loquitur: *Quæstio hæc apud me ipsum, & apud eos, qui mecum, quod dico, sentiunt, facillime solvitur, nam ubi eos intelligo, non solum nihil sapientius, verum etiam nihil eloquentius videri potest. & audeo dicere, omnes qui recte intelligunt, quod illi loquuntur, simul intelligere, eos non aliter loqui debuisse.* His S. Patris verbis quid clarius, quid efficacius esse possit, non video innumerorum nihilominus auctoritate & rationum pondere declarare, ac eis ostendere valemus, quam injuste, & quam debilibus armis ceu Xerxis catenis divinum hoc mare frustra lacessere, & debellare conentur. Locuturus de latentibus sub divino Codice pretiosissimis thesau-

ſauris, vel ejus nobilitate & præſtantia; præcipue ago de S. Librorum ſermone ligato, quo eloquentia humana potiſſimum hodierna adhuc die gloriari ſolet. quo rite pertractato nobilitas Poeſis Hebraicæ ſponte ſua apparebit, & facile etiam judicium de cæteris S. Eloquiorum libris formandum erit. Non pugnabo hic auctoritate, non cum Gregorio Nazianzeno orat. 9 Davidem *ſumme grandiloquum* nominabo, non Eſaiam, cæterosque debitis Patrum, aliorumque auctorum elogiis cumulatos producam: ſed rationibus ac rebus ipſis pugnabo, & hanc Poeſeos Hebraicæ cauſam ad normam triplicem exigam, ad quam univerſa revocari videtur poſſe. Primum enim de ſtyli ratione diſſeram: deinde locos aliquot inſignes proferam: poſtremo prophetas, poetasque noſtros cum Græcis, Romanisque comparabo. Styli decora laudem, loci illuſtres ſplendorem, victoria de tam inſignibus æmulis palmam Divinæ Paginæ conciliabunt.

§ III.

Ornamenta ſtyli in Poeſi Hebraica, & cur in Vulgata minus appareant.

Occupanda vero mihi eſt in ipſo limine illorum opinio, qui de Hebraicis elegan-

 tiis

tiis judicare ſe poſſe ex latina interpretatione putant: in quo a veritate longiſſime abſunt. Quod enim plerisque libris in alienam linguam translatis contingit, ut archetypi venuſtatem in multis non aſſequantur: id in Canonicis Voll. eo magis contingere neceſſe fuit, quo longius ab orientalium ſtylo conſuetudo latini ſermonis diſſidet, quodque reverentiæ dederunt interpretes, ne in phraſi & nexu longius a fonte diſcederent, etſi obſcuriorem hoc modo fieri orationem non ignorarent. *Satiabor*, inquit Vulgata Pſ. 16, ult. *cum apparuerit gloria tua.* Plenus quidem ſucco & medulla ſenſus, ſed hebraico longe inferior: בהקיץ תמונתך q. d. ſe aliquando ad ſimilitudinem DEI experrectum iri. Qui ſenſus eſt adeo ſublimis, ut jam in lege veteri myſterium illud altiſſimum prænunciet, quod 1 Joann. 3 v. 2 conſignatum eſt: *οιδαμεν, δε ὁτι εαν φανερωθη, ὁμοιοι αυτω εσομεθα. ὁτι οψομεθα αυτον καθως εστι. Scimus, quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.* Quam ſublime hoc de nobis, tam grande illud de DEO eſt: הוא צוה ונבראו *Ipſe dixit, & facta ſunt.* Pſ. 148 v. 5. Simillima vox illi Moſaicæ in veſtibulo Geneſeos: *Dixitque DEUS, fiat lux: & facta eſt lux.* Geneſ. cap. 1 v. 3 ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. Quod merito inter prima ſui ὑψȣς exempla poſitum eſt a Dionyſio Longino, veri DEI ignaro, ſed critico præſtantiſſimo: cui mirum

eſt

eſt refragari potuiſſe Danielem Huetium, & noſtra quoque ætate non nullos aſſeclas in ſuas partes trahere. Quis Latinorum tanta felicitate de Aethiopia illam celeritatem exprimet, quanta David in hebraico cecinit Pſ. Hebr. 68 v. 32. כוש תריץ ידיו לאלהים. Noſtrum vero *Aethiopia præveniet manus ejus DEO*, tam obſcurum eſt, ut ſine commentario etiam ab ingenioſo homine non intelligatur. Metaphoræ Theographorum plurimæ in eo latent, quas latinus interpres non eruit. Pſ. 7 v. 11 מגני על אלהים ſimpliciter verſum eſt, *adjutorium meum a Domino*, omiſſo clypeo. Et fere מגן militarem ſuam Metaphoram apud nos amittit. ſic & illæ translationes e militia ſumptæ, *caſtra metatur Genius Domini circa timentes eum*, חנה מלאך יהוה סביב ליראיו; *in te incurſabo armatum hoſtem* בך ארץ גדוד; & *in nomine DEI noſtri vexillum erigemus* ובשם אלהינו נדגל; omnes apud nos exarmatæ ſunt, dictumque tantum: *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*. Pſ. 33 v. 8. *In te eripiar a tentatione*. Pſ. 17 v. 30. *In nomine DEI noſtri magnificabimur*. Pſ. 19. 6. Nos Pſ. 20 v. 10 habemus, *conturbabit eos*; Hebræi יבלעם *abſorbebit eos*. Nos Pſ. 38 v. 6, *Menſurabiles poſuiſti dies meos*; Hebræi טפחות *palmos* ſeu palmares, unius palmi menſuram non excedentes, menſuræ breviſſimæ dies: quem locum recentiſſimus aſceta inſigni falſitate ſic exponit: Judex Divinus accurate, & ad

ad arithmeticæ calculos dinumerabit vitæ noſtræ dies, & rationem ſingulorum repoſcet. Nos Pſ. 30 v. 18 deducantur in infernum; Hebræi, *conticeſcent* in ſepulcro. ידמו לשאול Nos Pſ. 33 v. 11 legimus *divites*; Hebræi כפירים leones, nimirum potentiſſimos prædatores. Viciſſim in linguis primævis aliquando clarius ponitur vocabulum proprium, ubi Vulgata translationem uſurpat. exemplo ſit Pſ. 30 v. 16 *In manibus tuis ſortes meæ*: ubi in hebraicis עתתי, & chaldaicis, arabicis, & æthiopicis, pro ſortibus leguntur *tempora*.

Sæpiſſime etiam ambiguitas impedit, ne latinus lector verum ſtyli poetici guſtum percipiat, imo ne locum ipſum intelligat. Quis Latinorum divinaverit, per verbum mentiri כחש Pſ. 17 v. 46 ſignificari ſervitutem? quia nimirum ſervi, vel ut placeant heris, vel ut ſe excuſent, mentiri ſolent. Pſalmo tamen 80 v. 16 probabilius eſt accipi debere ſenſu proprio: *Inimici Domini mentiti ſunt ei*, משנאי יהוה כחשו לו. Ex ſola latinitate dignoſci nequit, an activo ſenſu, an paſſivo dictum ſit, *vincas cum judicaris*. Pſ. 50 v. 6. neque Pſ. 58 v. 12, an in verbis, *nequando obliviſcantur populi mei* pronomen perſonale ſit, an poſſeſſivum; ſeu an ſui oblivionem, an legis ac juſtitiæ Divinæ David recuſet; neque Pſ. 41 v. 2, quænam exemplaria ſint ſequenda, illane, quæ habent *DEUM fortem vivum*, an quæ *DEUM fontem vivum*,

præ-

præſertim cum cervus præcedat, fontes aquarum deſiderans; neque deſint interpretes, fabellam pro hiſtoria narrantes, cervum devorato ſerpente mirifice ſitire. Plerique conjungunt verba illa ex Epithalamio *ſpecie tua & pulcritudine tua intende, proſpere procede, & regna*, & ſpeciem ac pulcritudinem ſponſi intelligunt, cum tamen ſit gladii: quod ex hebraico liquet. Ex eodem Epithalamio Theologi quidam Chriſti divinitatem confirmare nituntur, quod dicatur: *unxit te, DEUS, DEUS tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*: ſic enim diſtinguunt, primum DEUS vocativo caſu accipientes. Atqui nominativus eſt, tum in hebraico, quia ſine ה hic neceſſario; tum apud LXX, ὁ Θεος, ὁ Θεος σȢ. Illud etiam Eſaiæ 38 v. 10 Aſcetam noſtræ ætatis, virum alioquin doctiſſimum, ſed linguarum expertem fefellit, *vadam ad portas inferi*, quod de meditatione æternorum apud inferos ſuppliciorum exponit. Atqui Rex piiſſimus Ezechias ſuum בשערי שאול non de pœnis æternis, ſed de ſepulcro effatus eſt, in quod a lethali morbo propediem inferendus erat, niſi divina bonitas ſingulari auxilio interceſſiſſet. Plures alii errant, cum verba Pſalmi 15 v. 4 *multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt*, ſenſu litterali ad res adverſas trahunt, per quas humanus animus ad DEI cultum, majoremque profectum compellitur. Verus ſenſus in תרגום Chaldaico proditur: *Mul-*

tiplicant idola sua, per quod sensus hebraici עצבותם clare determinatur. Neque tunc plenum sacri textus vigorem perspicere e latinitate possumus, cum in ea, quod sæpe fit, hebraicum *Piel* dissimulatur. *Præcipita Domine*, Ps. 54 v. 10, in hebraico est בַּלַּע i. e. non quomodocunque absorbere, sed alte submergere, & usque in profundum mare: de mari enim locum hunc loqui, ostendit græcum καταποντισον LXX Interpretum. ob idem Dagesch Pielicum vero similius est, contra, quam plerique Hebraizantium existiment, verbum דִּבֵּר habere semper sensum intensum: cum enim דָּבַר in Kal simpliciter *loqui* significet, par est in Piel incrementum accedere sensui: firmiter asseveravit, sancte promisit, severe præcepit. Addamus illud ex Annæ Cantico, quam multa quam paucis complectens! *DEUS scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes*. I Reg. 2 v. 3. ubi neque de humanis scientiis sermo est in priori commate, neque in posteriori de consiliis hominum, sed de divinis. Patefaciunt hunc sensum non modo LXX, sed etiam Chaldæus: quorum illi ajunt: *DEUS præparans consilia sua*. Chaldæus vero: *DEUS super omne factum suum extendens judicium*. Longissime autem a veritate abeunt, qui sensu negativo sic interpretantur: *Non perficiuntur cogitationes hominum*, videlicet abnuente DEO.

Gran-

Grandibus hujusmodi ſententiis, & orationis luminibus plena ſunt ſcripturarum volumina, pleni Prophetæ, plenus Jobi & Pſalmorum liber, plena Salomonis Proverbia; imo & illi Salomonis Pſalmi, quos non hebraicos, ſed græcos e tenebris in lucem protulit Andreas Schottus, & erudititiſſimus Joannes Ludovicus de la Cerda cum ſuis Adverſariis ſacris, & Commentario in Tertulliani librum de pallio, juris publici fecit. Illorum pariter meminit doctiſſimus Joannes Euſebius Nierembergius de Origine S. Scripturæ l. 9 c. 37 & 39, ubi bonam eorum partem græce ac latine recitat. Verum hi Pſalmi Salomonis nomine inſcripti, deficientibus argumentis ſolidis, inter apocryphos collocandi ſunt.

§ IV.

Loci inſignes poetici, ac primum e Pſalterio.

Sed jam a ſententiis ſingulis ad locos aliquot longiores veniamus, non quaſi hi ſoli ſint, ſed quia omnes afferri non poſſunt. Mox ipſos Poetarum principes Homerum, & Virgilium appello, an quid ſublimius de fabuloſis Deorum ſuorum imaginibus unquam fingere potuerint, quod Pſaltes Regius non illuſtrius, ac verius de

ſum.

ſumma DEI Majeſtate locutus eſt Pſ. hebraice 29 fulmina ejus vocem nominans.
קֹל יהוה עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים :
vox Domini ſuper aquas, DEUS majeſtatis intonuit. קֹל יהוה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יהוה
vox Domini confringentis cedros: אֶת
& confringet Dominus Cedros Libani . . . . . . אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן : vox Domini . . . . . .
קֹל יהוה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת præparantis cervos (cervas ad partem adigentis) & revelabit condenſa. id eſt: DEUS eſt, qui potentiam ſuam oſtendit ad excitandum in hominum animis non magis timorem, quam amorem; vox Domini vi fulminum diſperſis denſiſſimis arboribus ſylvarum intima patefacit, cujus Majeſtas in diluvio habitat ſeu apparet. Tranſeo a Pſalmo hebraice 29 ad Pſalmum hebr. 18 & propono ſublimem illam, & admirabilem hypotypoſin, ubi DEUS a Davide in auxilium vocatus, illud contra hoſtes fideliſſime præſtitit.

Integram in carmem latinum tranſtulit Poeta non ignobilis, & ſuo ſæculo laudatiſſimus, Georgius Buchananus.

Protinus a vultu Domini conterrita tellus
Intremuit, montesque cava compage ſoluta
Nutarunt, penitusque imis fremuere cavernis.

. . . .

. . . . *Rapidæ contorto fortice flammæ*
Ore fluunt, vivaque animant attacta favilla.
Utque ſuum Dominum terræ demittat in orbem,
Le-

Leniter inclinat jussum fastigia cælum:
Succedunt pedibus fuscæ caliginis umbræ.
Ille vehens curru volucri, cui flammeus ales
Lora tenens, levibus ventorum adremigat alis;
Se circum furvo nebularum involvit amictu,
Prætenditque cavis piceas in nubibus undas.
Acribus ex oculis vibratæ spicula flammæ
Discutiunt tristes claro fulgore tenebras.
Inde ruit crepitans lapidosæ grandinis imber,
Discursantque vagæ sinuosa volumina flammæ.

At vero ut sancto sermone silentia rupit,
Protinus horrifico tonitru cælum omne remugit,
Grandinis & crebra tellus crepitante procella
Pulsa sonat, ruptisque micant e nubibus ignes:
Flammiferæque volant magnum per inane sagittæ,
Fulguraque ingeminant: laticum concusa lacunas
Pandit hians tellus, & fontibus ora relaxat;
Succutiturque pavens, & fundamenta revelat,
Et reserat chaos; æterni sic vox tonat oris,
Sic formidandæ grave spiritus infremit iræ.

Ille salutiferam porrexit ab æthere dextram,
Et me de rapidis pereuntem sustulit undis.
Hostibus eripuit validis, & acerba potentum
In me odia elusit: cum me studiosa nocendi
Temporibus duris cæca fraus arte petebat,
Auxilium tulit, & rebus patefecit in arctis
Latum iter, electumque a morte reduxit amicum.

§ V.

§ V.

Senectus ex Ecclesiaste; Equus ex Jobo; aliaque cantica.

Lubet huic conjungere aliam ex c. 12 Ecclesiastæ, ubi *Senium* artificiosis coloribus adumbratum est. וזכר את בוראיך בימי בחרותיך *Memento Creatoris tui in . . . . . . diebus juventutis tuæ . . . . antequam tenebrescat sol & lumen, & luna & stellæ; & revertantur nubes post pluviam* i. e. caligantes oculi lumen percipere non poterunt, distillationes alias aliis sequentibus. *sol & lumen* Hendiadys est, figura hebraica: qualis & Gen. 1 v. 14, & Matth. 24 v. 31. *quando commovebuntur custodes domus*; manus & brachia trement. *& nutabunt viri fortissimi*; vacillabunt pedes. *& otiosæ erunt molentes in minuto numero*; dentes pauci, iique hebetes. *& tenebrescent videntes per foramina*; oculi aciem amittent. *& claudent ostia* sensuum *in platea*, in facie & circa illam; *in humilitate vocis molentis*, dum vox erit tenuis, & debito adjumento dentium carens. *& consurgent ad vocem volucris*, ad galli cantum fugiet somnus: *& obsurdescent omnes filiæ carminis*, aures, quæ carminibus pasci solent, officio ægre fungentur: *excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via*, timebunt ardua scandere, & in via plana quoque formidabunt: *florebit amygdalus*, caput ambientes

tes cani ſpeciem amygdali præſeferent: *impinguabitur locuſta*, intumeſcet venter, locuſta dictus, eoquod hæc animans tota venter ſit: *& diſſipabitur capparis*, appetentia cibi & voluptatis elangueſcet: *quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in platea plangentes*, amici & funeris aſſeclæ. *antequam rumpatur funiculus argenteus*; antequam ſpina dorſi candida, & ejus medulla candidiſſima, corpus firmare deſinat: *& recurrat vitta aurea*: meninges, ſeu panniculi pretioſiſſimi cerebrum ubique circumdantes, eo fatiſcente ac recedente corrugabuntur: *& conteratur hydria*, vaſa ſanguinem vehentia, *ſuper fontem*, jecur; *& confringatur rota ſuper ciſternam*: deficiet caput, quod ſpiritus vitales e cordis ciſterna haurit. *& revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.* Præclaram hanc effigiem in latinos verſus transfudit ad teneræ juventutis inſtitutionem R. P. le Brun, cujus locum adducere operæ pretium eſſe duxi.

In primis venerare DEUM, florente juventa
Dum potes, ante tuam, quam mille incommoda vitam
Obſideant, quam decrepito tibi tarda ſenectus
Adrepat, morbusque ſequax, & turba malorum
Cætera, queis miſeræ languet pars ultima vitæ:

Ante

Ante senex oculo quam caligante tueri,
Quam lux deficere astrorum, pallescere Phœbus
Incipiat, vel luna hebeti nigrescere vultu,
Et rerum obducat species pronubilus aer.
Quæ tibi tum vires, oculis cum densior humor
Confluet in nubes, vel restagnabit in imbrem
Assiduum, & claro pro sole crepuscula cernes?
Costarum quando series, tutata penates
Pectoris internos, laxa compage dehiscet:
Cum posito imperio cor princeps, aulicus hepar
Purpureus, cordisque duo, splen, pulmo, ministri
Deficient, pigrisque ruet custodibus aula;
Aut ubi rarescent vacuo præsepia dente;
Nudaque deformi maxilla educet hiatu
Calvæ instar rictum; & captiva foramine nullo
Pupula, vix tenues in sole videbit aperto
Scintillas: dentisque sono gingiva negato,
Sanguifico sensim defecta calore fatiscet:
Alitis ad cantum quando jam nocte peracta,
Nixibus invitis lecto constricta tenaci
Membra gemens tolles: citharæ cum flebile carmen
Auris inaccessæ disrupta audire negabunt
Tympana, cum voces mussabis ob ore, nec aure
Accipies: quando refugis ad culmina plantis
Aeger anhelabis: primo cum calle viator
Languidus hærebis: tenuem si forte senili
Repseris in clivum baculo, tum vertice summo
Aut Pindi aut Tauri planta titubante propinquum.

Horre

Horrebis lapsum: velut albet amygdalus horto
Candida, sic albo canescent fronte capilli.
An flectes ad templa pedes, ad sidera palmas,
Cum fugiet pondus minimæ portare locustæ
Aegra manus? cum qui levior saliente locusta
Prata pererrabas, vix internodia læsi
Inflectes femoris? vix capparis ulla palato,
Vix gelidis sapiet prurigo extincta medullis.
Tum domus æternos habitanda locatur in annos
Ultima, & alternas invertere nescia sortes.
Omnibus illa patet venientibus obvia, cuivis
Claussa regressuro foribusque tenacibus arcet
A reditu populos, immortalique serarum
Mole catenatus, duroque in vecte laborat,
Nec frangi metuens æterno adamante rigescit.
Inde redux superas nequidquam evadere ad auras,
Desertosque focos, notumque revisere limen
Credideris; nulla est lucis post fata fruendæ,
Sive relictorum spes posthuma nulla bonorum.
Præscia tum tristem lacrymosis vocibus urbem
Flebilis implebit, ferali & compita lesso.
Sic tibi deliciis prior hæc sit cura, colendi
Numinis integritas, & non violabile mentis
Obsequium: prius exhaustis quam spina medullis,
Quæ limbo dorsum, mediosque intersecat artus,
Haud aliter longo, quam corda argentea ductu,
Flectat humo gravidum prono curvamine corpus,
Vel quæ divinum, tanquam aurea theca, cerebrum
Involvit, vinclis pereat membrana solutis:

Vel fragilis lapsu, lapidoso fontis in ore
Hydria fracta ruat, raptasque sororibus undis
Reddat aquas, versoque situ mutabilis axis
Lympharum solitos rota perfida deneget haustus.
Ante etiam, terræ sibi quam cognata revisat
Viscera, vitali matris condendus in alvo
Pulvis, & acceptæ repetens cunabula vitæ
Spiritus, uno auctore DEO cælestibus ortus
Seminibus, sæpe exilium indignatus, olympo
Reddatur patrio, quem spe conscendit inani
Fixus humi, cæcaque inter caligine mersus.

Plus desideranti apponam hypotyposin tertiam ex Hussitarum principe & poeta nobilissimo Jobo, cujus artem poeticam doctissimus & amplissimus Calmetus sic extollit: *Sanæ Poesin hac uberiorem, & elegantiis, varietatibus, atque ornamentis magis refertam apud Veteres invenire non erit. Jobi autem dictio,* inquit de eo R. P. Franciscus Vavassor, *mera magniloquentia est: ut quadrigis poeticis vehi semper, & exultare videatur.* Descriptum ab illo equum tanti fecerunt etiam profani artifices, ut ejus satiari laudibus haud posse videantur. Trillerus Medicinæ Professor, Poeta germanicus, solis argumentis utilibus ubique operam navare solitus, versibus patriis hebraicum prototypon æmulatus est. Multo ante illum, multoque felicius id latinis Musis commisit maximi nominis Poeta Franc. Vavassor *in Metaphrasi sua Poetica* in Jobum ita canens:

Ro-

Robur equo forti num tu robustior addes?
Num magis, binnitu geminato e faucibus altis,
Terribilem facies? num subsultare docebis
In numerum, gressusque pares glomerare locustis?
Gloria vero ingens utraque ab nare pavores
Exspirare novos. Hujus fodit ungula terram?
Exsultatque animis audax, itque obvius hosti
Armato, temnitque metus, ferroque resistit.
Illum supra equitis pharetra instrepet & levis hasta
Vibrabit, clypeusque. Solum servetque, fremitque
Effodiens, nec signa tubæ, curatve receptus.
Quin avida postquam aure bibit; vah, reddit acuto
Exsiliens binnitu, & longe præscius ante
Occupat adventum belli, ac jam præcipit hostem
Naribus, hortatusque ducum, fremitusque se-
quentum.

Quanti a nobis æstimari par est igneam hanc, vivamque imaginem? generosus hic equus *fervens & fremens sorbet terram,* ברעש ורגז יגמא ארץ terram pede effodiens ac morsu eruens, *nec reputat tubæ sonare clangorem:* non expavescit ולא יאמן כי קול שופר: tubam ad prælium vocantem, nec revocantem ex eo audit: *ubi audierit buccinam dicit vah!* בדי שפר יאמר האח, hinnitu cupiditatem & audaciam prodit: *procul odoratur bellum, exhortationem ducum, ululatum exercitus* ומרחוק יריח מלחמה רעם שרים ותרועה c. 39 v. 24 &c.

Non minor est sublimitas per totum illum librum, non in iis tantum, quæ Jobus loqui-

tur,

tur, sed etiam quæ maligni ejus amici objiciunt: in his tamen amicorum dictis, etsi splendida omnia, & multa vera sunt, nihil de fide est, ne illa quidem Eliphazi sententia: *Apprehendit sapientes in astutia eorum* Job. 5 v. 13. לכד חכמים בערמם

Lauream Davidi, apud Georg. Fabritium *Poetarum omnium* Principi, nemo hominum demet, dum præter assignatos affectus, tam perspicue & distincte adumbratos, sano oculo perlustrare contenderit luctum ex Saulis & Jonathæ morte conceptum 2 Reg. 1. Mirum sane, quod Sauli etsi infensissimo hosti, tantum laudis tribuit; & ejus filium Jonatham, præcipuum dignitatis ac regni æmulum, tam tenero post mortem quoque amore complectitur: *frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum.* v. 26. Quod utinam & Europæi Poetæ hujus sæculi sæpius perpenderent, qui *super amorem mulierum* nihil neque norunt, neque tractant.

Inter fulgentissima Poeseos divinæ paginæ decora haud vulgarem locum obtinet triumphale illud Canticum Deboræ, per omnia figurarum genera exultantis, & Sisaræ necem melius, quam in ipsa historia repræsentantis. Cui annectendum erit alterum ejusdem speciminis, ac fortitudinis plane inauditæ a sæculis, nempe illud Judithæ Victricis Chaldaice scriptum, ex qua lingua Judithæ

dithæ librum se convertisse in sua præfatione S. Hieronymus testatur. In quo Carmine filii Titanis fabulosi tam non obstant characteri, & sanctitati Judithæ, quam veritatem non lædunt ejusdem heroidis cum Chaldæis, eorumque duce Holoferne sermones.

§ VI.

Παραλληλα Græcorum.

Supersedendum jam erit, postquam tot diversas & ad vivum expressas imagines poeticas ex divino Codice perspeximus, ut nihil amplius dubitationis de nobilitate & præstantia ejusdem Poeseos relinquatur, supersedendum erit, inquam, ubi tertium addiderimus & post ornamenta styli, locosque nobilissimos, magna Poeseos nomina, extra S. Scripturam quæsita, in comparationem duxerimus. Libenter hanc quoque conditionem assumo, & selectissimis Poetarum, Græcis, Latinisque, elegantias nostrorum poetice illustratas oppono.

Græcorum Poetarum Principibus Orpheo, Homero, Pindaro, Oppiano gloriaris; & quidem in primis Oppiano, scriptore vere aureo, cui pro singulis versibus singuli nummi aurei repensi leguntur, in Halieuticis L. 5 Balænam his coloribus depingente:

. . . . Φαιησκεν ὑπ' οιδματι πασαν αυτμην
Κευθομενην Βορεαο δυσαεος αυλιζεσθαι·
Τοσσον αναστθμαινει λαβρον μενος. αμφι δε πυκναι
Διναις οιδαλεησιν ελισσομεναι στροφαλιγγες
Κυματα κοιλαινουσι διισταμενοιο πορoιο.

Præstantius esse censeo, quod Princeps Poeticus Jobus canit de Leviathane seu Balæna c. 41 v. 11. *de ore ejus lampades procedunt sicut tædæ ignis accensæ*, מפיו לפידים יהלכו כידודי אש יתמלטו cum nempe vehementi anhelitu aquam ante se impellit, quæ magno impetu sparsa similis videtur sternutamento per ipsam humoris collisionem lucenti. sensu ergo metaphorico lampades dicuntur. *de naribus ejus procedit fumus sicut ollæ succensæ & ferventis*, v. 12 מנחיריו יצא עשן כדיד נפוח halitum e naribus, & aquam violenter ואגמן proflat. *halitus ejus prunas ardere facit.* נפשו qui halitus tam fortis est, & גחלים תלהט validus, ut e carbonibus flammam eliciat. *quasi stipulam æstimabit malleum, & ridebit vibrantem hastam.* v. 21 כקש נחשבו תותח וישחק לרעש כידון scilicet ob ingens robur suum. *sub ipso erunt radii solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.* תחתיו חדודי חרש ירפד v. 22. solis radios excussa, חרוץ עלי־טיט: impulsaque in altum aqua obtegit, ut ex obliquo videri nequeant, & aurum, aliasque merces pretiosissimas eversis navibus

quasi

quaſi lutum in mari diſpergit. *fervescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cum unguenta bulliunt.* ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה׃
v. 23. anhelitu nempe & motu ſuo. poſt eum lucebit ſemita, æſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem. v. 24. אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה׃
percuſſione excitati fluctus ceu Iris micant, & ſpumantes incaneſcunt.

Orphei antiquiſſimi carmina oppone, in ſuis Hymnis Phœbum alloquentis, ex quo ipſe Homerus primos ſuæ Iliadis verſus, teſtante S. Juſtino Martyre, & Orphei verſus recitante, furari non ſibi ſcrupulo duxit. ſic ad Phœbum ingenioſus ille:

Δηλι' αναξ πανδερκες, εχων φαεσιμβροτον ομμα,
Χρυσοκομα, καθαρας φημας χρησμους τ' αναφαινων

Explicari autem vix poteſt, quanto magnificentius David de DEO vero Pſ. hebr. 19 v. 5 Vulg. 18 v. 6. *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam.* &c. לשמש שם־אהל בהם *a summo cælo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus.* ex hoc loco, uti ex pluribus aliis ſufficienter percipere, & adnotare licet, ſæpius in divinis Libris Vul-

 gatæ

gatæ latere Hypallagen, solius ope latinitatis non deprehendendam; linguæ proin primævæ subsidio opus erit. Vulgata hic dicit: in sole posuit tabernaculum suum. fons hebracus habet: soli posuit tabernaculum suum.

Nec multum me sollicitum reddit, quod tanti æstimatur in Græcorum Lyricorum Principe Pindaro, Oden octavam Pythiorum sic ordiente:

Φιλοφρον Ησυχια δικας

Ω μεγιστοπολι

Θυγατερ.

Etsi profundæ hæ sint veritates, tam paucis verbis comprehensæ, Tranquillitatem esse Justitiæ filiam, & per eam fieri urbes potentissimas. Longe tamen altius se erigit Psaltes noster Ps. hebr. 85 v. 11: צדק
justitia & pax osculatæ sunt. . . . . : ושלום נשקו
veritas de terra orta est, & justitia de cælo prospexit.
אמת מארץ תצמח (germinavit) וצדק
משמים נשקף: v. 12 גם יהוה יתן הטוב
וארצנו תתן יבולה: verf. 13
Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. v. 14 צדק לפניו יהלך
justitia ante eum ambulabit וישם לדרך פעמיו
& ponet in via gressus suos.

Achil-

Achillem ultimum admoves, græcæ gentis immortale nomen Heroicorum Principem Homerum, maxime ubi poesi sua adumbrat Hectorem Iliad. O, quem cum marinis fluctibus in bello comparat.

— — — — ηυτε πετρη
Ηλιβατος, μεγαλη, πολιης ἁλος εγγυς εουσα·
Ἡ τε μενει λιγεων ανεμων λαιψηρα κελευθα·
Κυματα τε τροφοεντα, τα τε προσερευγε ται
αυτη.

Huic ex adverso pono Epinicium Davidis l. II Sam. משוה רגליו כאילות ועל־במתי
Coæquans pedes meos cervis, & super יעמידני:
excelsa mea statuens me. c. 22 v. 34. *docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea:* מלמד ידי למלחמה ונחת
dedisti mihi v. 35 קשת נחושה זרעתי:
clypeum salutis tuæ. v. 36..... ותתן לי מגן ישעך
Hæc paucis mutatis absque ullo sensus discrimine habentur Ps. hebr. 18. Scaliger hoc loco libenter victoriam nobis tribuit præ Homero, qui salse more suo in Poetica dicit nec injuria: *Pessimo consilio Græcos comparat saxo, qui sunt multi, Hectorem vero fluctibus, qui est unus.* Ut Heroem suum adumbret, mari utitur elemento violentissimo & insuperabili: nihilominus Hector succumbit, & a Græcis fugatur. Aliter David, dum se comparat cum animali timido & fugaci, attamen DEI ope liber ac victor evadit. DEUS est rupes altissima, non Græci: *super excelsa mea statuens me.* DEUS Davidi celerita-

tem tribuit, DEUS manus ejus ad prælium docet, & brachium ei ut arcum æreum corroborat, & clypeum ſalutis porrigit: quæ omnia græco in mentem non venerunt.

§ VII.

Παϱαλληλα Romanorum.

His pro nobilitate Poeſeos hebraicæ perſpectis, poſt græcos Poetarum Principes, Latinos audiamus oportet. Ovidius de Diis quanto graviora cecinit, tanto digniora ſunt, quæ de DEO noſtro S. Poeſis Hebraica. Ille L. 1 Metamorphoſeos de Jove ait:

Ergo ubi marmoreo Superi ſedere receſſu,
Celſior ipſe loco, ſceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concuſſit terque, quaterque
Cæſariem, cum qua terram, mare, ſidera movit.

Majore pompa & certa veritate Pſaltes David de DEO ſic canit Pſ. 103 v. 32. hebraice Pſ. 104. 32. המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו: DEUS *reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigant,* nimirum fulmine incenſi. Non eſt opus Davidi cæſarie illa terrifica, quam terque quaterque Jupiter concutiat: unus aſpectus vero DEO ſufficit, ut terra contremiſcat, mo-

moveaturque, ac fauces ſuas ad glutiendos impios adaperiat.

Ut ab Jove ad templum Didonis gradum promoveam, illud Heroicorum omnium facile dux Virgilius ad ſummam magnificentiam ita deſcribit l. I Aeneidos:

Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo ſtridebat ahenis.

Non dicam in Salomonis templo plus auri fuiſſe, quam æris in Virgiliano, illud duntaxat e Pſalmis adduco. Pſ. 48, 10 דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך: *Suſcepimus DEUS miſericordiam tuam in medio templi tui.* dignus hic templi character, non metalli opulentia, ſed DEI miſericordia eſt. æs & argentum oculos allicit, & ſæpe magis in profano ſpectaculo fulget. ut miſericordiam ſuſcipiamus, in templum vocamur. ornatus templo decet, quia ſedes ſummi DEI, & profana tantum vox eſt: *in templo quid facit aurum?* ſed nequaquam auri vel æris prima laus poni a prudenti Poeta debet, omiſſo eo fructu, qui in DEI domicilio præcipuus eſt. Sed nimirum qualis Dea Juno, tale templum Didus: qualis DEUS noſter, tale in Pſalmo ejus templum.

Idem Princeps ſuperatur a Pſalte in laudato illo, & ab omnibus Criticis vehementer æſtimato loco, ubi Æneid. L. 3 cantat:

Et

Et campos, ubi Troja fuit.

At Psaltes: *vidi impium superexaltum, & elevatum sicut cedros Libani. & transivi, & ecce non erat, & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.*
ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן:
ויעבר והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא:
Ps. hebr. 37 v. 35 & 36. Æneas Virgilianus Trojam requirit, sed eversam; ejus loco invenit nudum solum, *& campos ubi Troja fuit.* Psaltes impios altius adhuc collocat, quam omnia Trojæ mænia ac turres; *sicut cedros Libani*; arbores semper virentes, nec corruptioni obnoxias. *Transivi*; non post decem annos; transivi, & puncto temporis potens ille, & excelsus DEI hostis periit, *& ecce non erat.* apud Virgilium certe locus superest, ubi Troja fuit; ego autem jam nihil invenio, ne vestigium quidem; nam ut Vulgata cum 70 Interpretibus supplet, ne locum quidem impii videre est.

Ingeniosam distinctionem ejusdem Maronis, ubi Æneid. L. 6 extremo duas Somni portas describit, non possum non laudare.

Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris:

Al-

Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia Manes.

Ex porta altera verum prodit, ex altera falsum: per *corneam* indicari oculos Mythologi asserunt, quibus quod videmus, & præsentes intuemur, compertum, certumque habemus: *eburneam* vero aures esse affirmant, quod ea, quæ sola auditione accepimus, falsitatis periculo semper laborent, & plerumque nos ex parte saltem decipiant. Verum tum præstantia ac nobilitate, tum utilitate & morum doctrina longissime eminent portæ illæ Psalterii, Ps. 9 v. 15. מרוממי משערי מות: למען hebr. 14 & 15 אספרה כל תהלתיך qui exaltas me de port s mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. בשערי בת ציון. qui eripis me de moriendi periculis, omnia tua beneficia ad Hierosolymæ portas (ubi maximi concursus hominum ob judiciorum celebritatem contingere solent) te laudabo. laudabo inquam, o! ut omnes te laudent. cognoscunt quidem beneficia, sed ubi laus? quidam cognoscere nolunt, ne laudare debeant. Latens vero sub poetico colore ingenium sic Origenes perspicacissimus in lucem protrahit: Mortis portæ sunt peccata, quæ ad exitium æternum perducunt: portæ Jerusalem sunt virtutes, per quas cælum intramus: exaltat nos DEUS a portis mortis ad portas filiæ Sion, dum a peccatis quidem liberat, virtutibus

autem

autem præditos facit. Quid ad has portas corneæ illæ, & eburneæ?

Inclytus Poeta Horatius, quam ſublimiter alias, tam ſubmiſſe cogitat de ſe, ſuoque corpore, ingerens in ſua Poetica, olim nos, & omnia noſtra morti in prædam tradendos.

Debemur morti nos, noſtraque.

Acutiſſimi hujus viri judicio tam miſerabiles eſſemus, quotquot homines naſcimur, ut cujuslibet trunci inſtar in nihilum recideremus. Altiora vero ſapere de nobis, noſtroque corpore, ac humanis membris ſingulis Propheta Regius docet, optime gnarus, non modo animos noſtros cælo inferendos, & ibidem regnaturos; ſed etiam oſſa ſingula, & corpus in minutiſſimum pulverem contritum, poſt communem reſtitutionem cæleſti ac ſemper duratura gloria in divino domicilio circumdatum iri. Pſ. hebr. 34 v. 21
שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא
נשברה: *Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur.*

Saltem in præſtantiſſima ſua allegoria, inquis, ubi ſub navis nomine Marcum Brutum hortatur Flaccus, a bello civili ut deſiſtat, neminem unquam videbit majorem. Navim ibi exhibet nudatam remigio, Africo ſauciam, funibus egentem, laceratis velis, origi-

ginem ex ſylva pontica, & genus ac nomen inutile, & pictam fruſtra puppim, nil prodeſſe ſignificat. Facile tamen & Navis hujus oblivifceris, quando audies Pſalten Poeticum Aſaphum, dum DEUM hortatur egregia plane allegoria, ut Vineæ ſuæ ſuccurrat. Deſtructam maceriam, rapinas prætereuntium, aprum de ſylva irruentem, vaſtatum ſolum, imminens exitium oſtentat. Pſ. 79. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti: ejeciſti gentes, & plantaſti eam. dux itineris fuiſti in conſpectu ejus, & implevit terram. operuit montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros DEI. extendit palmites ſuos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus.* Poetæ Romani, inquam, facile oblivifceris, ſi DEUM vineæ Satorem, & defenſorem, DEUM itineris ducem, & veluti colonum perpenderis; ſi palmites a flumine Euphrate usque ad mare mediterraneum protenſos animo videris, ſpectaculo omnem prorſus oculorum aciem excedente; ſi umbram ipſam montes operientem, & cedros DEI, i. e. altiſſimas ſub umbra hac latentes contemplatus fueris. Putes, illa ficta eſſe, hæc viva. Multo etiam infirmior eſt Horatii clauſula:

Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,
Nunc deſiderium, curaque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquor Cycladas.

Aſaphus enimvero non ad nitentes Cycladas convertitur, ſed curam multo graviorem

rem suscipit, exclamatque: *DEUS virtutum* (i. e. exercituum) *convertere, respice de cælo: & vide, & visita vineam istam: & perfice eam, quam plantavit dextra tua; & super filium hominis* (Messiam nempe) *quem confirmasti tibi.* qui duo versiculi plus affectus continent soli, quam tota Ode Horatiana, imo quam multæ aliæ, quidquid verborum impendant, aut quibuscunque coloribus pericula depingant.

Ovidius neque huic loco comparandus, neque alteri, qui sequitur, dum L. 1 Trist. Eleg. 2 ingentem maris tempestatem, navigantibus mortem illaturam, ita describit.

Me miserum quanti montes volvuntur aquarum?
Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto subsidunt æquore valles?
Jam jam tacturas tartara nigra putes.

Neque priori loco, neque verbis Ps. 106 v. 25 & sq. comparari debet, in quo Psaltes omisso hoc lusu inquit: *Exaltati sunt fluctus ejus:* hebr. 107. תרוממ גליו *ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat, turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.* quibus minime par est Ovidianum illud l. d.

Rector in incerto est, nec quid fugiatque, petatve,
Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.

Naso-

Naſonis dira imprecatio ſeu Elegia in Ibin pariter tantæ excellentiæ non eſt, ut Poeſi Davidis Pſ. 108 prævaleat, quamvis omnia maledicta, & ſiniſtros eventus agglomeret, quoscunque fabuloſum Poetarum armamentarium ſuppeditarat: quæ poſtquam copioſi commentarii face (aliter enim intelligi nequeunt) ſenſim illuſtraverimus, Pſalmum noſtrum legamus, & intuebimur, quid inter adumbrata & vera, iracunda & juſta, ficta & ſolida interſit. Ovidiana lectoris animum inanem & frigidum deſtituunt; Davidica excitant, & horrore concutiunt, æſtuque cæleſti contra inimicum Davidis & Meſſiæ implent. De diris ad lenia, de adverſis ad proſpera, de triſtibus & ærumnoſis ad jucunda nos ducat iter, & pro ſpecimine ultimo poetico ſerviant Ovidii carmina, queis auream ætatem delineavit in ſua Metamorph. quæ nobis optemus.

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi ſtillabant illice mella.

Hæc nobis, inquam, optemus ſæcula, imo multo feliciora olim in terra illa promiſſa, quæ lacte & melle manans merito appellatur. Sed & in hoc loco Ovidius ſe victum confiteri cogitur in conſideratione præſtantiſſimi carminis, quod Moyſes cecinit Deutr. 32: &c. ירכבהועל במותי ארץ *conſtituit eum ſuper excelſam terram, ut comederet fructus agrorum, ut ſugeret mel de petra, oleum-*

que de ſaxo duriſſimo . . . . . cum medulla tritici, & ſanguinem uvæ biberet meraciſſimum. Flumina nectaris & flumina mellis ſunt bella ſomnia: mel de petra vere ſuxit populus, ſive cum in Palæſtina apes invenit in ſaxorum foraminibus nidificantes, ſive cum in deſertis aqua erupit e petra, ſitienti populo melle dulcior viſa, & oleo omni liquidior: ſolidiora autem poetico illo nectare ſunt medulla tritici, & fructus agrorum, & ſanguis uvæ meræ, quæ ad vitam ſuſtentandam, viresque confirmandas, non ad umbras ſpargendas, a diviniore Poeſi formata ſunt. De nobilitate ergo, & præſtantia poeticæ dictionis, neminem jam reperire eſſe cenſeo, qui non conſideratis his paucis (plura adducere amata brevitas diſſuadet) hanc cæteris Poetarum Principibus lubens antepoſuerit. Metra, ais, deſunt, ſicque nulla prorſus comparatio, nulla aurium delectatio, nulla perſuaſio, nullus motus. Eja animum accommoda benevolum, & ab omnibus, qualibuscunque demum ſiniſtris opinionibus evacuatum. An Metra ſint in divinis Libris, hoc ipſum ſecunda hæc Pars de ipſa Poeſeos hebraicæ natura agens perquiret.

PARS

PARS II.

DE NATURA POESEOS HEBRAICÆ.

§. VIII.

An certa metra in hebraicis Bibliorum carminibus fuerint.

Ad nodum hunc juxta plerorumque sententiam indissolubilem apte solvendum, non cultro secandum, neminem S. Hieronymo aptiorem invenero, qui cum in lingua sacra inter natos hebrææ gentis Doctores plurium annorum studium collocasset, ejusdem pariter Doctor ad nostram, totiusque Ecclesiæ utilitatem eventu sane felicissimo post innumeros labores evasit. Hic, ne veluti impetu quodam rapi, & per incogitantiam aliquid eloqui videatur, pluribus in locis ad rem nostram de Poesi hebraica divinorum eloquiorum metris constricta mentionem ingerit. Clare in ejus Epistola 103 de hac ita legitur: *David Simonides noster, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus & Serenus Christum lyra personat.* Davidi metro carenti parum apte S. Doctor lyram tribueret,

 ret,

ret, factaque comparatio cum Græcis & Romanis Poetis, quid aliud esset, quam *Symphonia discors* (Horatius in Poetica)? De Jobo autem perspicue Stridoniensis l. d.: *prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur.* Aliud testimonium reddit alia operum suorum parte, nempe in caput ultimum Epist. ad Titum, Poeticorum librorum codicis divini mentionem faciens: *qui apud Hebræos versu compositi sunt.* Quod ipsum se solo sufficeret, & si brevissimum, ut nemini hominum de mente S. Hieronymi dubitare fas sit. Verum accedit & alterum argumentum ejusdem epist. 117, ubi de Prophetis loquens monet, eos non esse versu scriptos: non ergo Hebræorum Poesin in elatiore quodam stylo, uti hodie multi, constituit: hæc enim styli sublimitas cui unquam Prophetarum defuit? sed præter hoc excelsum loquendi genus etiam versus requirit, versum Prophetis defuisse affirmat. Multo adhuc clariora sunt illa, quæ Doctor maximus Præfatione in Eusebii Chronicon scripsit. *Quid Psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci, græcique Pindari nunc jambico currit, nunc alcaico personat, nunc sapphico tumet, nunc semipede* (pentametra fors intelligit, in quorum cæsuris duo semipedes extant) *ingreditur? quid Deuteronomii, & Esaiæ cantico pulchrius? quid Salomone gravius? quid perfectius Jobo? quæ omnia hexametris, & pentametris versibus, ut Josephus & Origenes scribunt, apud suos composita decurrunt.* Nec

Nec minus liquida sunt, quæ in Epist. 115 ad Paulam urbicam in hunc modum commemorat, de Psal. 110 & seq. (Hebr. 111 & seq) ac de Psal. 118 & 144. hebr. 119 & 145 ita scribens: *in prioribus Psalmis singulis litteris singulos versiculos, qui trimetro Jambico constant, esse subnexos; inferiores vero tetrametro Jambico constare, sicut & Deuteronomii canticum scriptum est. In* 118 *Psalmo singulis litteris singuli versus deputantur.* Ibidem S. Doctor: *habes & in lamentationibus Jeremiæ quatuor alphabeta, e quibus duo prima quasi sapphico metro scripta sunt, quia tres versiculos, qui sibi connexi sunt, & ab una tantum littera incipiunt, heroici comma includit. Tertium vero Alphabetum trimetro scriptum est. Et a ternis litteris, sed eisdem terni versus incipiunt. Quartum Alphabetum simile est primo & secundo. Proverbia Salomonis extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro Jambico supputatur, ab eo loco, in quo ait: mulierem fortem quis inveniet?* Ex quo Hieronymi loco animadvertere obiter licet, universe carmina alphabetica, seu acrostichidas in hebraico scripturarum canone esse novem, quatuor in Threnis, unum ad calcem Proverbiorum, rursus quatuor in Psalmis: inter quos occasione Psalmorum

Psalmus 114 v. 13 verba illa habet: *fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Quæ in hebraico desunt; manifeste tamen ostendi possunt ali-

quando scripta fuisse: quemadmodum Græci, Arabes, Æthiopes ea nobiscum legunt. Neque vero nobis est opus eorum auctoritate, cum argumentum solum ακροστιχιδος caussam evincat. Contra vero tres illi versiculi, qui Ps. 13 inter versum tertium & quartum in Vulgata leguntur, ab hebraicis, chaldaicis, & syriacis exemplaribus absunt, nec apud LXX habentur, extant tamen in codicibus arabicis, æthiopicis, ægyptiacis, & quibusdam græcis. Antiquitatis etiam auctoritas suffragatur, cum ante Hieronymi, & Augustini tempora locum hunc obtinuerint. Nos quamvis loco non suo positos hos tres versiculos fateamur, asserimus tamen non ideo Vulgatam reprehendi posse.

Sed jam rursus de prioribus audiamus denuo S. Hieronymum Præfatione in Jobum Epist. 113: *a principio itaque voluminis usque ad verba Job, in quibus ait: pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est: conceptus est homo; usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere, hexametri versus sunt, dactylo, spondæoque currentes, & propter linguæ idioma crebro recipientes & alios pedes non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque Rhythmus ipse dulcis, & tinnulus fertur numeris lege solutis: quod metrici magis, quam simplex Lector, intelligunt. A supra dicto autem versu usque in finem libri, parvum comma, quod remanet, prosa oratione*

tiore contexitur. Quod si cui videtur incredulum; metra videlicet esse apud Hebræos, & in morem nostri Flacci, græcique Pindari, & Alcæi, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme scripturarum Cantica comprehendi: legat Philonem, Josephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium: & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Quid loco isto luculentius vel optari, vel fingi possit? omne genus roboris, quo confirmari res queat, unus hic locus complectitur. Figit limites; designat metrum; distinguit pedes ipsos, & nominat; separat pedes alios per licentiam linguæ propriam adoptatos, videlicet anapæstos, & amphibraches: excipit strophas, seu παρεκβασεις πινδαρικας, quæ, ut ipse Horatius monuit, *numeris* feruntur *lege solutis*; præsagit incredulos; testes adhibet; ad Græcorum doctissimos, ad Hebræos ipsos nominatim provocat: denique imperitam superbiam, & impudentem pertinaciam configit & jugulat. Siquid addi post talia S. Hieronymi testimonia debet, addamus Magnum P. Augustinum, qui operum volumine secundo Epist. 131 ad Memorium Episcopum ita scribit: sibi quidem non constare, quibus numeris versus Davidici consistant, *certis tamen eos constare numeris illis testantibus, qui eam linguam probe callent.* Ex quo videmus iisdem temporibus vera scripturarum metra æque in Africa fuisse agnita, ac in Asia.

Annis mille, eoque amplius, S. Hieronymo, cæterisque maximi nominis viris, Philoni, Josepho, Origeni, Eusebio, & Isidoro Hispalensi posteritas fidem, ut par erat, habuit, donec hæresis semper Patribus, & antiquitati infensa, etiam hic genuinum fixit, & uno morsu pedes omnes Hebræorum versibus abscindere conata est. Josephus Scaliger, vir sane eruditissimus & doctissimus, sed paris quoque cum doctrina audaciæ, qui multo melius suo nomini consuluisset, si alieno parcere didicisset, in suis ad Eusebii Chronicon Animadversionibus Hebræorum metra elusit, eademque opera S. Hieronymum irrisit: *ut in Hebraico, Syriaco, Arabico, & Abyssino idiomate ulla metri species concipi possit, nemo efficere potest: quia id natura sermonis non patitur.* Dicit; an probat etiam? nullo verbo. Eccur natura sermonis non patitur? carebatne vocalibus? male interrogo. Dicendum fuit, an ulla lingua omnino vocalibus carere possit? quodsi vocales habuit, sine quibus lingua in ore hominis esse nequit; vel fuere vocales illæ disparis quantitatis, vel omnes ejusdem? si disparis, constabat longis & brevibus, e quarum stata varietate metrum omne nascitur. Si paris, fuit ergo similis sermoni hodierno Gallorum, & Italorum, qui quantitatem in lingua sua reperiri negant, metra tamen sua nominant, & versus certis pedibus distinctos quotidie in templis ac theatris cum aurium voluptate per-

percipiunt, ac distinguunt. Nullam metri speciem concipi posse in hebraicis, de suo fortassis animo non est mentitus; aliorum autem animi id perfacile possunt, & explicatissima metrorum schemata per suos pedes singillatim distincta in oculis ac manibus omnium sunt.

Nec defuere orthodoxi, qui sensim in eandem opinionem concederent, inter quos vel antiquissimus, vel certe ex antiquissimis, Augustinus Steuchus Eugubinus, qui de hebraico carmine differens, nulla in eo tempora, sed numerum duntaxat observari ait: quin tamen contra auctoritatem clarissimorum, & antiquissimorum virorum sufficientibus argumentis pugnet.

Ejusdem cum Scaligero, & Steucho sententiæ doctissimus, & amplissimus Calmetus ad initium Exodi in sua dissertatione de Poesi Vet. Hebr. scripsit: *Neque heroicum carmen apud Hebræos extat, neque jambicum, aliaque genera, sed simile quiddam, quale barbari diversis ritibus canunt.* Comparat ergo vir hic amplissimus Davidem, Jobum, Jeremiam, cæterosque S. Antiquitatis Heroes barbaris canentibus, vel potius effutientibus, quidquid in buccam. Si tamen Poetas suæ gentis intellexerit, qui nullam in versibus quantitatem agnoscunt, de barbarorum nomine indignari non possumus.

mus. Argumenta ſententiæ ſuæ invicti eſſe roboris autumat; unde affirmare non dubitavit, ſiquis ejus diſſertationem de Poeſi Vet. Hebr. diligenter evolverit, certe paris cum eo ſententiæ futurum. Sed retrahimur auctoritate doctiſſimorum Hebræorum, partim ſupra nominatorum, partim notiſſimi & per editos in duodecim linguarum generibus libros celeberrimi Georgii Mayr S. J. aliorumque, qui non ſolum Poeſin hebraicam ex natura ſua impoſſibilem non agnoſcunt, verum etiam diverſorum metrorum verſus aſſignant, verſus in hemiſtichia, hemiſtichia in pedes, pedes in ſyllabas reſolvunt, integramque metricæ compoſitionis ſtructuram præſcribunt. Sed ne absque ratione ſufficienti recedere a ſententia altera, alteram amplecti ſine inſpectis cauſis videamur, afferre oportet argumenta Calmetiana, queis lectorem omnem in ſuam perduci ſententiam opinatur.

1. Argumentum affert ex naturali Poeſi, quam arte carentem Job, aliique Prophetæ, & Patriarchæ non nulli prodiderunt: *Hæc ſcilicet omnia ſtylum referunt Poeticum, & Veteris hujus naturalis Poeſis æternum monumentum manent.* Reſpondeo. An autem naturalis hæc Poeſis metro vincta fuerit, necne, hoc ipſum in quæſtione eſt, nec aſſeri debet, ſed probari.

2. Apud Diogenem Laertium, Athenæum, & Clementem Alexandrinum extant veſti-

vestigia, quæ ostendunt, apud Græcos usitata fuisse carmina quædam metro omnino carentia: ergo Hebræi carebant metro. R. N. Conf.

3. Idem est gustus Poeseos in Davide, Esaia, & Jeremia, qui in Moyse: hoc fieri non potuisset, si certum metrum servassent: ergo certum metrum non servarunt. Probatur minor. Capi non potest, quomodo idem metrum per mille annorum spatium inviolatum maneat. Resp. Nego minorem. Ad probationem N. illatum. Capi potest ab omnibus illis, qui metrum Homeri per annos bis mille sexcentos durare apud nos vident, & disticha, ac lyrica scribunt, metro duobus annorum millibus antiquiore.

4. Carmina arabica & syriaca multis sæculis sunt posteriora Moyse: ergo Hebræi metro carebant. R. N. Conf.

5. Si Moyses & Prophetæ certos pedes servassent, fuissent hi a linguarum peritis deprehensi, & ab auctoribus in carminum suorum fronte adscripti: atqui nec sunt a peritis deprehensi, neque ab auctoribus in carminum suorum fronte adscripti: ergo certos pedes non servarunt. R. Philo, Josephus, Origenes, Eusebius, Hieronymus, & alii illorum temporum hebraice periti hos

pedes

pedes & agnoverunt, & nominarunt. Auctores vero Poematum nec apud Græcos, nec apud Romanos ſcalam pedum in carminum veſtibulo collocant; quod ne nunc quidem, niſi ad uſum tironum, fieri ſolet.

6. Poeſis metrica tam coacta eſt & affectata, ut nihil niſi ampullis plenum ab ea prodire poſſit: Pſalmi, & cætera Bibliorum carmina ampullis plena non ſunt: ergo Poeſi metrica non ſunt adſtricta. R. N. M. & carmina omnia ſuo nomine digna ex omnibus ſæculis & gentibus oppono.

7. Multa carmina Hebræorum fuerunt extemporalia, quædam etiam a fæminis cantata: ergo metrum non habuere. R. N. C.

8. Si metra apud Hebræos antiquos viguiſſent, etiam Proſodia ab illis ſcripta extaret: nulla extat: ergo metra tum non viguere. R. N. Maj. Retorqueo argumentum in græcis & romanis metris.

9. Hieronymus & reliqui Veteres tantum ſunt intelligendi de dictione poetica, vividis loquendi modis, figuris patheticis, & toto ſcribendi genere ultra vulgarem, & quotidianum ſtylum elato. R. Nolo repetere argumenta S. Doctoris Hieronymi, in quibus tum pedes, tum verſus ſunt clariſſime expreſſi: his firmiſſime innixus non

curo,

curo, quid cum suis asseclis obtendat Jos. Scaliger: malo enim cum peritissimo Jacobo Gretsero affirmare L. 3. Rerum Variarum c. 5., aliquando plus ponderis habere Josephum Hebræum, quam Josephum Batavum, ubi de sermone hebraico agitur. Hoc tamen adversariis, uti commune humanitatis jus exigit, admittere debeo, si dixerint se carmen in hebraicis invenire non potuisse, ut eorum confessioni lubens & ego suffrager: at, si contendunt nunquam a quoquam reperiri id potuisse, plus a nobis petunt, quam vel rei veritas, vel ipsorum merita patiantur. Quæsierint, nec repererint. Non est meum pronunciare, qua ratione quæsierint: illud certum est, si in valle quæsieris, quod in monte situm est, te non reperturum. At alii quæsiere idem, & quia suo loco quæsiere, etiam invenere. Certe inventum a se distincte & serio testantur. Illiberale profecto videri potest, non jam rationem negare, quod semper disputantibus licuit; sed testimonium rejicere, & viros doctos, honoratos, sanctos, mendacii insimulare. Meum quidem esset, ut ad finiendam propediem disceptationem ex S. Scriptura versus exhiberem: verum candide fateor: quæ metra fuerunt, non supersunt.

§ IX.

§ IX.

An etiam nunc ſuperſint metra, quibus carmina ſua Theographi ligarunt.

Quæ fuerunt, non ſuperſunt. Multo jam magis anceps & intricata eſt quæſtio, utrum videlicet ea metra, quibus hebraica antiquæ legis carmina ab auctoribus ſcripta eſſe oſtendi, nunc etiam in divinis libris ſuperſint. Ad hoc indicandum quo planior fiat aditus, duo quædam dubia breviter percurram, alterum de punctis ſecundi ordinis, alterum de ſchevá quieſcente. Vocalia quinque puncta ſecundi ordinis (-) (·) (.) (··) (:) aliter omnino ab aliis accipiuntur. Plerique eorum etiam, qui hebraice ſatis periti ſunt, hæc puncta a quinque longis diſtinguunt, & brevia cenſent, opinionis ſuæ argumentum illud afferentes, quod brevia inde a ſua origine ſemper ab omnibus dicta ſunt, atque dicuntur. At Elias Levita, ejusque aſſeclæ, etiam Chriſtiani, in carmine ſuo Rhythmico puncta hæc eſſe longa contendunt, ſolique ſchevá ſimplici, & compoſito, brevitatem concedunt. Utri parti aſſentiendum? æquitatis amor, & rei incertæ ambiguitas a me impetrant, ut neutri refrager; ſed utrique potius tantum deferam, quantum utraque pars deſiderat. Admitto, puncta

puncta hæc secundi generis quinque ad Poetæ arbitrium longa aut brevia esse posse, & pro communibus usurpari : profecto id nisi fiat, nulla omnino spes est ad ea metra perveniendi, quæ prius stabilita sunt. Ut ex solo Hexametro, Jobi proprio, argumentum petamus : unde obsecro dactylos ei metro necessarios exsculpere unquam poterit, qui præter schevá syllabam brevem non admittit? in systemate Elianorum, spondæis abundantium, quam inamœni versus forent, colliget Lector ex illis spondaicis, quos D. P. Augustinus L. 4 de Musica c. 6 exempli loco proposuit.

Solus liber vere vivit, qui erroris vinclum jam vicit.
Solus liber non falso vivit, qui erroris vinclum jam devicit.
Solus liber jure ac vere vivit, qui erroris vinclum magnus devicit.
Solus liber jure ac non falso vivit, qui erroris vinclum funestum devicit.

Interjectis dein pluribus ejusdem generis versibus spondaicum ultimum sedecim pedum hunc proponit :

Solus liber jure ac non falso securam vitam vivit, qui erroris vinclum tetrum ac funestum prudens jam devicit.

Hæc

Hæc S. Pater tantum exempli & exercitationis causa proposuit: serio qui rem voluerit, invenies neminem e græcis, latinisve Poetis. Quod legitur in fragmentis Ennii,

Cives Romani tunc facti sunt Campani,

Hexameter est spondaicus, ideo bonus, quia solus; & asperitatem convicii asperitate pedum bene referens. Sæpius si ausis, næ tu illudendis & offendendis auribus aptior, quam recreandis censebere. Non quidem me latet discriminis aliquid inter hæc spondaica, & versus Elianos: cum in illo meræ longæ auditum obtundant, in his brevium quædam intervalla duritiam leniant, versumque paulo tolerabiliorem efficiant. Verum defectus harmoniæ idem est: quippe spondaica, ut ad aurem allabuntur, non nunquam Rhythmico numero trochæos tam belle mentiuntur, ut cum iis paria faciant, & lenitate illa syllabarum brevium Elianarum nihilo inferiora sint. Sed hæc velut ἐν παρόδῳ.

Eadem ratio suadet, vel potius necessitas cogit, ut schevá etiam quiescens seu mutum inter syllabas breves in carmine consistere tantisper patiamur. Ajebat paulo ante S. Hieronymus, in Hebræorum versu hexametro alios etiam pedes non raro admitti, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Horum pedum alter,

ut

ut natura hexametri exigit, anapæstus esset, aut amphibrachys; alter proceleusmaticus. Age jam, profer tu mihi proceleusmaticos, qui continuis quatuor brevibus syllabis constent in sermone hebraico, nisi etiam schevá quiescens in subsidium voces. Neque me conturbat illa ratio, quæ contra proferri solet; quod in prosa oratione illud obmutescat. Exemplum præbet una ex nobilissimis Europæ linguis, quæ & superiore sæculo, & præsente illustrissimos Poëtas dedit, Lingua Gallica: in ea enim (*e*) mutum etiam cum in soluta oratione, vulgarique colloquio sono caret, in carmine tamen suum locum obtinet, & syllabæ mensuram ita implet, ut sine illo versus constare sibi, neque Alexandrinus, neque alius quicunque ullo modo possit. Nihil est ergo, cur dubitemus (*e*) brevissimum, etsi mutum in quotidiana lectione aut sermone, in carmine soni privilegio donare, & pro syllaba brevi admittere, cum id temporibus Poeseos cultissimis in lingua politissima contingere millies videamus.

His præsidiis multo faciliorem, & expeditiorem fieri carminis hebraici rationem, nemo est, quin intelligat: sed etiam in liberalitate tanta designatos a veteribus ordines versuum non invenimus. Exemplis agendum est, quorum duo solum genera, si attigerimus, facilis de cæteris quoque conje-

ctura erit. Hexametrum igitur in Jobo, Adonicum in Threnis tentemus. Jobi hexametros S. Hieronymus ab illis verbis inchoari ait: pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est, conceptus est homo. Id hebraice nunc ita legimus:

יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר׃

Si systema serves decem longarum vocalium cum Elia, versus hic nullam hexametri speciem refert: nam primo syllabas longas habet omnino sedecim, cum tamen hexameter ultra undenas longas non recipiat. Secundo deest dactylus in pede penultimo. Tertio habet pedes octonos, cum intra sex includi eum oporteret. Quarto scheva mobile pro syllaba brevi acceptum inter duas longas in hexametro locum non habet. Idque rursum contingit, si etiam scheva mutum ejusdem vocabuli והלילה pro syllaba carminis computare placeat. Ne in altero quidem systemate, videlicet quinque punctorum secundi ordinis brevium, idem versus in pedes debitos digeri potest: prodibit enim schema pedum, seu scala versiculi, hujusmodi.

I	II	III	IV
Jovad	*jom iv-*	*valed*	*bo: vebaláj-*

V	VI	VII
la a-	*már bóra*	*gáver.*

Ubi

Ubi vides, primo non esse hexametrum, sed heptametrum. Secundo dactylum necessarium in penultimo pede abesse. Tertio pedem primum, secundum, tertium, quartum, & sextum tales esse; ut in hexametro locum non habeant.

In Threnis commodum accidit, quod alphabeti litteræ veluti limites constituti sint, ne stropharum initia ignorare possimus. Stropharum clausulas Hieronymus ait esse commata hexametrorum, quæ adonica appellamus e dactylo spondæoque conflata. Threnorum א in hæc verba c. 1 desinit:

Facta est in tributum. הָיְתָה לָמַס׃

ב sic concluditur:

Facti sunt ei inimici. הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃

In his duobus versiculis nullum est discrimen systematum: cum omnes vocales sint primi ordinis, ac proin omnes longæ, excepto Patach in syllaba ultima, quæ tamen est ad Poetæ arbitrium, vel in ipsis græcis, latinisque carminibus. Superest tantum (:) mobile, per quod tamen adonicis nostris non consulitur. Schema intueamur.

	I	II
Aleph	*Hajetba*	*lamas*
Beth	*Haju lab*	*leojevim*

Ex his etiam de cæteris judicare, satis superque licet. Causam hanc jam dudum perspexerunt, orbique litterato prodiderunt viri hebraice doctissimi, quod nimirum puncta vocalia posterioribus sæculis non eodem modo servata sint, quo ab ipsis auctoribus Theographis quondam posita fuerant: sive id a Masorethis factum, sive lapsu temporum ab aliis introducta mutatio est. Cujus rei argumenta tam luculenta, tam multa, in nominibus propriis supersunt, ut ambigere nemo possit. Hujusmodi exempla præbent *Marjam*, *Samson*, *Galaad*, *Madian*, aliaque sexcenta: quæ qui legunt, scribuntque *Mirjam*, *Simson*, *Gilead*, *Midian* &c. nequaquam, ut vulgo creditur, cum hebraico melius quam Vulgata consentiunt. Quapropter Ven. Robertus Bellarminus in Institutionibus linguæ hebraicæ part. 4. c. 5. ait: *Vetus enim Poetica Moysis & Prophetarum penitus ignoratur.* Accedit Georg. Mayerus, immortalis gloria orthodoxæ Germaniæ, Instit. hebr. part. 6. in præfatione: *At quales hi modi ac versus, adhuc nemo recentiorum satis est assecutus, nec conandum cuiquam videtur, ut assequatur. Cum & illa*

(puncta

(puncta vocalia) *unde ratio metri dependet, adeo incerta sint; profecto quale, quodve genus carminis sit, constare non potest.* Idcirco & celeberrimus Joannes Gerardus Vossius L. 2. Aristarchi c. 36. de antiqui carminis hebraici forma inquit: *Quam Judæi pariter ac Christiani nescire se fatentur.* Ignorantia ergo pronunciationis pristinæ bene in causa esse censetur, ne metra amplius inveniamus, prout etiam clare dicit doctrina & sanctitate æque insignis Joannes Eusebius Nierembergius L. 7. de Orig. S. Scripturæ c. 6. *Puto, si pronunciationem priscam & puritatem linguæ retineremus hebrææ, dignosci metrum sacrum haud difficulter posse.* Quocum & ego concludo, etsi extiterint metra in divinis libris, a nobis ob dictas difficultates reperiri non posse.

§ X.

An metra nova in locum amissorum substitui possint.

Amissis semel veteribus metris, vehementer elaboratum a pluribus est in eo, ut nova quædam metrorum simulacra conderent, vel e veteribus novisque concinnarent: in quibus quam feliciter, & quousque processerint, jam nunc videamus.

Doctissimus Vatablus systema excogitasse fertur, ad quod metra Jobi & Psalmorum effin-

effinxerit. Cum autem is Vatabli labor in lucem publicam nunquam prodierit, & jam pridem in tenebris consenuerit, ad examen revocari nequeunt. Hoc

Felicius laboravit Herbertus paucula quædam specimina e Psalmis, & singula e Jobo & Proverbiis ad nostrorum versuum similitudinem adaptans. Sed id quæstionem propositam non exhaurit: quippe, ut recte Clar. Calmetus, hac ratione e quolibet libro prosa scripto aliquot laciniæ excerpi proterunt, quæ alicubi metro latino respondeant; quin tamen inde conficiatur, totum illud volumen carmen esse.

Silentio involvam Maibomium, qui patrum nostrorum memoria Poeseos hebraicæ systema novum professus, fidem suam non liberavit, sed intolerabili arrogantia irridendum se universo orbi præbuit. Commemorabo tantum

MarianumVictoriumReatinumEpiscopum, de se ipso confitentem, se assecutum esse hoc secretum, quin vel modum, vel versuum exempla in medium afferret. Quo liberalior

Franciscus Gomarus duobus libris universam carminis hebraici œconomiam vulgavit. Quapropter ab initio plausum tulit ingentem, uti solent res novæ, de quibus judicare

dicare paucorum eſt: at paulo poſt a Ludovico Capellio ita convulſus, vix ut appareat. Tollit Gomarus univerſe ſonum puncti (:), & omne jus ſyllabæ illi ubique adimit, ſtatuta lege, quam omnes uno ore grammatici damnant; *nunquam ſonare, ſed ſignum duntaxat eſſe litteræ omnino vocali carentis.* Quod ſi quis cum Gomaro admittat, unde illi emergent dactyli ad hexametros & ſapphica? unde alcaica? unde adonica? imo unde etiam jambici verſus, ſive trimetri, ſive tetrametri conquirentur? Illud etiam in Gomaro Capellius non injuria reprehendit, quod hodiernas vocales exiſtimat eſſe easdem, quas auctores ipſi in animo habuerunt, cum divina hæc carmina pangerent. Quod tamen non modo idoneis argumentis probari non poteſt, ſed etiam contrariis refellitur. Denique fatetur ipſe Gomarus, per regulas ſuas omnes plus non effici, quam ut tres verſus continui ejusdem generis eruantur, plures vix unquam. Igitur Legislatorem hunc irridens Capellius, objicit Poetas græcos, latinosque, e quibus quis unquam certas & ſtabiles auderet colligere regulas, ſi ultra tres verſus continuos ejusdem metri nunquam, vel vix unquam, eorum carmina nobis relicta complecterentur? ſed quia totis libris conſtanter eædem ſyllabarum vices redeunt, ideo certæ firmæque metrorum leges elici, ac in perpetuum conſtitui a peritis obſervatoribus potuere. Demum

Bibliotheca universalis gallica vadum aliud ostendit, totamque Poeseos hebraicæ veteris rationem in Rhythmo sitam esse, docet. Verum si ita est, jam omnia Poesis erunt: nam ut nihil aliud afferam, Masculinorum ים & Fæmininorum ות omnes paginas implent, imo omnibus pæne versibus intersunt. Profecto facilius est hos, & similes rhythmos ubique invenire, quam declinare aliquamdiu. Certis autem dimensionibus servatis, nimirum totidem syllabarum intervallis, aliisve ad numerum respondentibus poeticis spatiis, continuatos stata serie rhythmos nullo pacto in carminibus Hebræorum canonicis deprehendes. Si rhythmos qualescunque sufficere dicas, etiam sine versiculorum, aut syllabarum præcedentium mensura, dummodo lineis brevibus longisque nullo discrimine suffigantur: sane prosa nulla supererit, & juxta Pentateuchon & Josua cogentur Poemata fieri, ut Job & Psalterium. Imo vero, si hanc legem accipimus, totus Demosthenes apud Græcos, Sallustius apud Latinos, repente in carmina totidem servatis verbis commutabuntur; & quis non auctorum? quandoquidem nemo est, cui non rhythmi ex intervallo obrepant, etiam non cogitanti, nihilque minus quærenti. Valeat igitur & ista ratio Poemata in divinis libris indagandi, per quam, quia plus obtinetur, quam quisquam velit, in eo, quod quæritur, nihil præstatur.

Quid

Quid ergo? deſerenda hæc ſparta eſt, & aperte confitendum, non poſſe nos in hebraicis Bibliorum Canticis metra oſtendere? ſi de veteribus, & uſitatis metrorum generibus, de hexametris & pentametris, ſapphicis & adonicis, trimetris ac tetrametris ſermo ſit, ſatis dictum ſupra, ea in hodiernis S. Scripturæ exemplaribus deprehendi poſſe: non tamen idcirco deſperandum eſt, ſiquis induſtria uti velit; nam etſi ad vera auctorum hebraicorum metra punctorum mutatione clauſus & obſeptus eſt aditus, nova tamen concinnare metra licebit, non e confictis pedibus carminumve generibus, ſed e veris & jam pridem inventis compoſita.

Revolve animo Pindaricas odas, in quibus verſiculi auctoris arbitrio excogitati varii, & inter ſe mixti, numeroſum nihilominus carmen conſtituunt. Hunc Pindarus modum in ſtrophis ubique ſervat, & hoc ſenſu *numeris fertur lege ſolutis*? ut Horatius de eo canit. Epódos Pindari eandem libertatem ſervat; nec tamen minus poetice aut minus eleganter ad aurem allabitur. Equidem Pindarus Strophis ac Epodis Antiſtrophas interpoſuit, quarum verſus ſinguli ſingulis ſtropharum verſibus ad dimenſum reſponderent. Genus hoc inter Latinos ſectatus eſt Franciſcus Guillimanus. Parvi pendere illud non poterunt, qui Pindarum non laudant

 ſolum,

ſolum, verum etiam ſuper aſtra attollunt; imo ne illi quidem, qui verſus italicos, & anglicos prædicant, etſi rhythmo ſimul, & quantitate carentes, cum in Pindaricis his quantitas obſervetur. Ajo igitur, Carmina omnia Canonis divini hebraici ad metrum revocari poſſe, ſi Stropham, & Epódon ſeu verſus Pindaricos, rejectis tantum Antiſtrophis, in hebraico adoptemus. Siquis malit Dithyrambum appellare, non minus expedita erit carminis ratio, multoque etiam notior: quandoquidem Græcorum veterum & Latinorum recentiorum exempla Dithyrambi non pauca ſuppetunt. Speciminis loco ſint primi illi verſiculi, unde Jobi carmen inchoari D. Hier. inquit, qui ſic habent:

Verſus 3 c. 3.

Jovad jom ivvaled bo

Trochaicum Euripidium, ſeu trium pedum procurrens.

Veballajla amar bora gaver

Anapæſticum quatuor pedum procurrens.

Verſus 4.

Hajjom babu, jebi Choſchech

Epitriticum duum pedum.

Al

Al jidreschebu Eloah Mimmáal:
Jambithyphallicum

Veal topha alav nebára.
Bacchium trium pedum.

Versus 5.

Jigalybu Choschech vedsalmaveth
tischcon alavánana:
Jambus octo pedum procurrens

Jevaathybu Kimrire jom
Creticum trium pedum deficiens.

Imo & alius superest modus, quo carmina tum Davidica, tum cætera omnia, ad metrum perpetuum revocari possint. Si uno verbo id appellandum est, dicere jambochoreum licet. Metri hujus determinatio ita constituitur, ut intra sex pedes plerumque contineatur, eosque jambicos, admissis jamborum æqualibus, ut apud Græcos, Latinosque, imo apud Germanos quoque videre est. Conceditur etiam Poetæ licentia, a jambo ad choreum, seu trochæum subinde transeundi, si res ita tulerit, & major opportunitas suaserit. Ne quis obji-

objiciat, metrum hoc pro arbitrio confingi, contrarium liquet ex metro Terentii ac Plauti, quod per multa sæcula ab eruditis frustra quæsitum, tandemque repertum, est ipsissimum hoc, quod in hebraicis modo proposuimus.

Calculis igitur positis, deprehendimus in Canone Hebræorum Poetico fuisse aliquando metra, quæ cum a viris maximis prodita, & a S. Hieronymo præsertim tam distinctis notis & evidentibus insignita sint, ego quidem impudentiæ stygma vererer, si inficias irem. Eadem tamen hodie non superesse, res ipsa luculenter ostendit: qui negat, eat sane, & idoneum quid exsculpere aggrediatur. Id unum operæ pretium referet, plurimorum exemplo, ut *sudet multum, frustraque laboret Ausus idem.* (Horatius in Poetica.)

Quodsi tamen omnino versus aliquos certis metris ligatos poeticus amator desiderat, Pindarici generis carmina nuspiam deerunt, variis versiculis contenta, & utique ad arbitrium conficta. Vel, quod secundo loco dictum est, continuum ac perpetuum metrum, Jambochoreum, haud difficulter Psalmis omnibus Canticisque aptabitur. Quæ duo adminicula si recipimus, & alterutro hoc modo nos metra in Canone hebraico possidere censemus: eodem jure hebraicos divini Codicis libros, imo & Vulgatam latinam, & Histo-

Historicum, aut Oratorem quemcunque, metris constare totum, quantus est, affirmari sine falsitatis periculo poterit.

PARS III.

DE USU POESEOS HEBRAICÆ.

§ XI.

Prima cura habenda est sensus litteralis.

Ne quis nobis tanquam inaniter ludentibus irascatur, pertractata Nobilitate & Natura Poeseos hebraicæ, ad ipsum ejus usum, unicuique saluberrimum, pluribus necessarium, nemini dissuadendum accedamus. Primo mox cujuslibet verbi vestigio intime considerare oportet sensum, quem ex natura sua, seu propria sibi significatione præsefert. Utuntur omnes jam communi Theologis divisione ejusdem in *historicum* vel *litteralem*, ac *spiritualem*, qui complectitur allegoricum, anagogicum, tropologicum seu moralem. Quam divisionem Apostolus docet: Lex enim antiqua est figura novæ, unde

de oritur in ejus significatione sensus allegoricus. Lex nova, ut ait Dionysius, est figura futuræ in cœlo gloriæ; unde Anagogicus. Quæ lege nova in capite gesta sunt, signa sunt eorum, quæ membris agenda; unde tropologicus seu moralis. Ex quatuor his usitatis S. Scripturæ sensibus potissimam rationem habendam esse Litteralis, ex Doctorum Antesignano S. P. Augustino Angelicus Doctor D. Thomas docet in I P. Q. I. art. 10 ad 1. *Cum omnes sensus fundentur super unum, scilicet litteralem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, ut dicit Augustinus in Epistola contra Vincentium Donatistam.* Cujus ratio omnibus perspicua hæc esse potest: DEUS locutus est hominibus modo humano, & eorum opera usus; modus autem humanus est, ut ante omnia respiciamus, & cogitemus, quid verba ipsa præseferant, & communi usu linguæ significent (nisi fors alia ratio contrarium ingerat) ergo præ cæteris eveniet sensus litteralis & historicus tanquam fundamentum totius ædificii: ex hoc dein ope ingenii eruuntur allegoricus, anagogicus, moralis seu tropologicus. Attendendum ergo præ cæteris, ne amplectendo sensum litteralem decipiamur: cum sic, si fundamentum omnium conceptuum & purum solum, cui omnia inædificantur, ut ait doctissimus Balbinus S. J. infirmum & mobile sit, fieri non possit, ut labefactari cætera nequeant. Ex

litte-

litterali igitur alios ſenſus indagemus, & in reſerandis antiquæ legis myſteriis eo utamur, ut monet S. P. Auguſtinus Pſ. 131 narrata hiſtoria Davidis, inimico Sauli in ſpelunca parcentis: *ſolemus in Pſalmis non ad litteram attendere, ſicut in omni Prophetia, ſed per litteram ſcrutari Myſteria.*

Etſi porro plures ſenſus unicum vocabulum præferre videtur, ſæpe re ipſa non differunt. Inſigne hujus teſtimonium eſt locus notiſſimus Pſ. 2. נַשְּׁקוּ־בַר *apprehendite diſciplinam*, inter Doctores hebraicos, noſtroſque toties jam magno ſtudio agitatus. *Hebraice* ſignificat: oſculamini filium. *Chaldaice*: recipite doctrinam. D. Hieronymus vertit: adorate pure. *Septuaginta* & B. *Lucianus* nobiſcum: apprehendite diſciplinam. Univerſæ hujus diverſitatis cauſa haud alia eſt, quam vocabulum בר quod ſignificat filium, munditiam, ſive puram integritatem, oſculum reverentiæ, quod Hebræis idem eſt, ac ſignum adorationis, & etiam aliis gentibus non ignotum. Cum ergo Pſalmum hunc omnes tum Hebræi, tum Chriſtiani de Meſſia intelligant, ſingulorum interpretationes componuntur in unam: adorate filium, ſed adorate pure, ſerio, vere, doctrinam, & diſciplinam ejus arripientes, & morum ac vitæ munditia exprimentes. Erudite has difficultates coadunat V. cl. Joan. Bapt. Ebenz in Regulis Methodi Hagiographicæ c. 5

§. 7

§. 7 per Anabathmum ſeu modum loquendi orientalium aut aſcendendo, aut deſcendendo, absque expreſſione graduum ita, ut gradus ſummus aut infimus idem ſignificet, quod gradus ille, unde aſcenſio, vel deſcenſio inchoata eſt. Sic, qui aliquem agnoſcit ut ſuum Regem, ei præſtat homagium; qui præſtat homagium Regi, ille apud Orientales ritu patrio id oſculo teſtatur, hoc oſculo profitetur ſe Regi ſubditum; qui eſt ſubditus, apprehendit præſcriptam a Rege diſciplinam: ergo oſculans filium & apprehendens diſciplinam idem ſunt. En, quam magna primo obtutu eſt viſa differentia, tam levis, imo nulla eſt, atque ſenſus litteralis & Vulgata optime defenditur.

Ad quam defenſionem contra hæreticos, Vulgatam noſtram continuis aſſultibus impetentes, optimum remedium eſſe notitiam primævarum linguarum quis neget? uti etiam ad eruendum ſenſum litteralem, quando in Vulgata obſcurus, vel quodam velo obductus eſt. Una enim lingua exponit obſcuritatem alterius, velumque removet, ut amica veritas emineat, quam alias nunquam deprehendes, niſi fors ex improviſo obtigerit, & ſponte ſe obviam dederit. Quotus enim quisque eſt, qui audeat ſine linguarum primævarum notitia ſenſum litteralem in ſacris Libris invenire? etiamſi latinæ linguæ peritia alter ſit Cicero aut Varro, omni ſua arte in

Jo-

Jobi libro quasi in labyrintho oberrabit, cum Arabismi, quibus scatet, viam communem undequaque impediant. Quibus oculis salutabit Danielem & Esdram, ubi Chaldaismus Hebraismo permixtus est? Quomodo explicabit tot Syrismos, quibus universa lex nova redundat? quot insuper ibidem sunt Hellenismi & Hypallagæ? quot orientales loquendi modi? quot ignota proverbia? quot reconditæ vetustates, quot Phrases Latinis insuetæ, nexusque peregrini? quæ omnia sine linguis primævis occulta esse mysteria videntur. Interpretes habes? gratulor tibi, si tales, qui ipsimet non peregrini in Israel: cujus descriptionem si tantum aliunde acquisiverunt, tam facile ac cæci Duces fidentem te in ignorantiæ vel erroris foveam præcipitem dabunt. Sint autem peritissimi illi: quoties eorum mentem omnino non capis, aut tantum ex parte? quid si non tales? si tantum illos, qui orientales linguas, seu claves divini armarii, veluti monstra refugerint? qui lucem veluti tenebras oderint? qui suas opiniones veluti κυριας δοξας cum detrimento S. Codicis vendiderint? emptoremque obsoletis, parum dixi, fraudulentis mercibus deceperint? quid si nulli interpretes? quid si non consentiunt? quid si ipsi Patres varias in sententias abeunt? cui adhæres? quem cæteris præfers? quid si hæretici, ut fieri solet, ad fontes S. Scripturæ provocent? quid respondebis, quomodo verbum divinum defendes?

§. XII.

An in Divinis Libris Ταυτολογια & Ταυτοστιχια locum habeant.

Si vero ſubinde in S. Codice plura vocabula ſe offerant Lectori, quæ prima fronte eundem exprimere ſenſum videntur, noli mox ſynonymias appellare, quales non niſi lectoris culpa, has aut non intelligentis, aut diſcernere non valentis, videntur. Exemplo ſerviat, extra Pſalmos quidem, dictum Jeremiæ c. 46 v. 3 ערכו מגן וצנה, *præparate ſcutum & clypeum.* In quo facile critici non ſatis critici enſem & gladium ſe deprehendere autumant, quamdiu curta ſua decempeda ſenſum metiuntur. Deſinent autem ſuſpicari, cum didicerint, ſcutum a clypeo tam forma, quam fine diſcrepare: ſcutum enim quadratum erat, & oblongum; clypeus rotundus: ſicut etiam finis & uſus differunt; ſcuti eſt obtegere totum corpus, clypeus ſoli pectori obtenditur. Item ignoratione linguæ falletur, non hebraicæ tantum, ſed ipſius latinæ, qui ſibi perſuaſerit idem eſſe Pſ. 50 *Gaudium & lætitiam*, Pſ. 39 *Sacrificium & oblationem noluiſti*, Pſ. 44 *Audi filia .... & inclina aurem tuam.*

Falſum eſt, ſolere in S. Scripturæ carminibus hemiſtichium poſterius eſſe meram prioris iterationem: excipitur tantum repetitio

titio illa, quæ iisdem prorſus verbis ad majorem ενεργειαν, aut fit, aut fieri potuiſſet. Talis repetitio eſt in Pſ. 106, ubi *Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum* quatuor vicibus repetitur per intervalla. Ejusmodi repetitio apud Latinos, cæterosque Poetas reperitur frequentiſſima, præſertim in Elegiis, Eclogis, Phaleuciis ſive Hendecaſyllabis. Suaviſſimum & ad motum aptiſſimum eſt, quod legitur Pſ. 135: ubi verba *quoniam in æternum miſericordia ejus.* Hebr. 136: כי לעולם חסדו vicies & ſepties repetita ſeriem totius Pſalmi per ſingulos verſiculos bifariam ſecant. Plures extant tales loci, in quibus vel ingens ſpei, gaudiive abundantia, aut vehemens veritatis aculeus deſignatur. Ταυτοστιχιαν autem, quæ re vera nil niſi inanis Battoligia foret, nec in Pſalmis, nec alibi reperias. Non eſt Synonymia in Deboræ Cantico, cum ait: *Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis in judicio, & ambulatis in via, loquimini:* ſed tres hominum claſſes diſtinguuntur, divites, judices, vulgus. Non ſunt Synonymiæ in Pſalmorum longiſſimo 118, ut ex hoc uno aliquot exempla proferam, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis;* verſ. 105. Pſ. Hebr. 119. נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי *Configre timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui* v. 120: סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי: *Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis* v. 130.

פתח דבריך יאיר מבין פתיים: *Gressus meos*
dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur
mei omnis injustitia. v. 133. פעמי הכן באמרתך
Justus es Domine, & ואל תשלט בי כל און:
rectum judicium tuum. 137. צדיק אתה יהוה
In quibus omnibus hemisti- וישר משפטיך:
chiorum diversitas inter se ostendi nullo negotio potest.

§ XIII.

De sensu accommodatitio.

Cavendum, ne proprio confisi ingenio sensum pro libitu exsculpamus, aut non attendentes ad integrum sermonem brevi sensiculo intra comma incluso contenti simus, reliqui textus nulla habita ratione. Sensus commaticus, quo S. Scripturæ locus a suo contextu avulsus ita exponitur, ut sensui litterali repugnet, non immerito excitavit S. Hieronymum, aliosque, ut eum persequi omnibus viribus allaborarent: & Hieronymus quidem jam sua ætate invalescentem penitus opprimere plurimum conatus est, hunc in modum contra eum locutus, L. IV in Matth. ad ejus c. 25: *Prudentem semper admoneo lectorem, ut non superstitiosis acquiescat interpretationibus: & quæ commatice pro fingentium dicuntur arbitrio, sed consideret priora, media & sequentia, & nectat sibi*

ſibi univerſa, quæ ſcripta ſunt. Indignatus alibi S. Doctor de commaticis interpretibus ad Paulinum epiſt. 103 ita ſcribit: *Quidquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec ſcire dignantur, quid Prophetæ, quid Apoſtoli ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia: quaſi grande ſit, & non vitioſum dicendi genus, depravare ſententias, & ad voluntatem ſuam ſcripturam trahere repugnantem.* Demum minas intendit in negligentes ex contextu eruere ſenſum L. 1. in epiſt. ad Gal. *Grande periculum eſt in Eccleſia loqui, ne forte interpretatione perverſa de Evangelio Chriſti fiat hominis Evangelium.* Sic tales ſubinde extunduntur ſenſus, quales Prophetæ, etſi Prophetæ, elicere haud potuerint. Exempla talium ubique ſunt obvia, contra quos fulminat cum cæteris doctiſſimus Amadæus Bajocenſis in Paulo Eccleſiaſte, ubi aſſignat textum commatice, ſed peſſime, applicatum ex Propheta Habacuc, pro themate concionis feſto S. Bartholomæi: *turbabuntur pelles Madian.* De his, aliisque commaticis adhiberi poteſt dictum Doctoris gentium R. X. 2 μαρτυρω γαρ αυτοις, ὁτι ζηλον Θεȣ εχȣσιν, αλλ' ȣ κατ' επιγνωσιν.

Injurius aut omnino impudens viderer, ſi idem de ſenſu accommodatitio, quod prius de commatico affirmarem; tot enim hic patronos numerat, quot ſacrarum paginarum Interpretes ſunt, quot Concionatores, quod Aſcetæ, quot Myſtici, imo quot

Patres Ecclesiæ. Absit a me hæc injuria; non tantum non aggredior illæsum hoc jus infringere, sed defensor, & laudator accedo, cum sermo est de sensu *vere* accommodatitio, qualis censetur, *qui a sensu litterali sic abit, ut eo veluti fundamento adhuc nitatur*, ideo vere accommodatitius appellatus, quia a veritate sensus litteralis est derivatus. Exempla illius ubique sunt obvia, unum addam S. Gregorium, qui textum Jobi 28. 25. *Qui fecit ventis pondus*; ubi Jobus loquitur de Deo omnia respiciente, etiam ventos ipsos, pluvias, & procellas dimetiente; ab aeris nostri ventis ad animos humanos traducit, eisque sic accommodat XIX 4 Mor. *Pondus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei non jam levi motu dissiliant, sed in eum fixa constantiæ gravitate consistant* &c. dixi autem *vere* accommodatitium, quia alius est *mere* accommodatitius, seu *qui a sensu litterali sic discrepat, ut nulla cum eo connexione copulatus, ex mero pendeat arbitrio interpretantis*; mere accommodatitius dictus, quia mero explicantis judicio ita est conceptus. Toto hic cælo a priori distat, ideo malus, quia discedit a littera ceu omnium sensuum fundamento, ut superius dictum est: cui si non inædificetur tota structura, erit caduca: expositiones vero hujusmodi, ut de illis loquitur sacræ Italiæ Cicero, Paulus Segnerus, nequaquam solidæ erunt, sed adulterinæ. In eadem enim navi, imo in eadem sentina sunt cum com-

maticis.

maticis. Unde merito hanc S. Scripturæ exponendi libertatem jam pridem deploravit insignis pietate ac ingenio vir Antonius Vieira: cum fiat stylus tyrannicus & violentus, adducanturque S. Scripturæ *textus tam tristes, quasi ad torturam: alii peregrini, alii implexi, alii concisi.* Tales expositiones sunt: *Trium tibi datur optio, elige unum* (2 Sam. 24 v. 12) de uno ex tribus propositis Antistite eligendo. *Vocabitur nomen illius in Israel, Domus Discalceati* (Deut. 25 v. 10) de S. Joanne a Cruce. *Quartus frater* (Rom. ult. v. 23) in natalem Principis Regii, quarto loco geniti. *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum* (Ps. 2 v. 3) de sancto Dei servo honores, & mundi vanitates excutiente. Aliaque id genus innumera.

Temerarium tamen foret, si statim in qualibet sententia illum impugnare veritatem assereremus, qui non est nobiscum; cum in aperto sit plures sensus primarios æque a Spiritu S. intentos in S. Paginis non raro inveniri. Testimonium exhibetur in Psalterio Ps. 2 v. 7, in quo vocabulum *hodie* triplicem sensum præsefert. *Ego hodie genui te.* 1 est dies æternitatis nocte carens, qua Pater filium semper gignit; 2 dies, qua verbum naturam humanam assumpsit; 3 dies, qua Christus redivivus e tumulo prodit. De primo ho-

rum dierum exponitur allatus Davidis locus Hebr. I. 5. de altero Hebr. V. 5. de ultimo Actor. XIII 33. hoc solum sufficit, ut alia, quæ afferri possent, intacta omittam. Omnes autem S. Canonis sensus, si attentius consideremus, reduci possunt ad primariam divisionem supra factam, nempe ad historicum seu litteralem, & ad spiritualem, id est Allegoricum, Anagogicum, Tropologicum vel Moralem; ut adeo neque sensus mysticus, neque vere accommodatitius excogitari possit præter assignatos tres fontes.

§ XIV.

Usus Hebraicæ Poeseos privatus.

Specimen e Cantico Habacuc.

His præsidiis tanquam firmissimis propugnaculis obsepti, Hebraicæ Poeseos usum dividimus in intelligentiam, preces, & concionem; triplex pariter exinde sequetur commodum: ex intelligentia S. Eloquiorum ingentem sane delectationem oriri necesse est; preces cum intelligentia animum omnis succi prius expertem saluberrimo tum quasi oleo perfundent; concio ex divino codice proposita audientium animos a vitiorum via absterrebit, ad virtutis semitam excitabit, expectatosque fructus ceu fœcundissimum semen

men ubique progignet. Ex quibus ſponte ſua fluit ulterior hujus uſus diviſio in privatum & publicum. Pro utroque exempla afferemus. Privatæ pietatis ſpecimen ſit Canticum Habacuc, ſublimiſſimæ quidem Poeſeos, ſed ita remotæ, & ultra quotidianum loquendi morem elatæ, præſertim Europæorum, ut paſſim fateantur omnes, ſe in divino officio, quoties carmen hoc recitandum eſt, identidem cogi inſiſtere, & hæſitare. Recitabitur porro non mediocri ſolatio animi, ſi verus ex hebraico ſenſus litteralis pandatur, & animo conceptus retineatur.

יהוה שמעתי שמעך יראתי יהוה פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברג רחם תזכור:

V. 2 *Domine audivi auditionem tuam, & timui; Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud: in medio annorum notum facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.* Latinæ conſuetudini id ſic aptamus: Domine audivi ſermonem tuum, & expavi. Tempore a te conſtituto imple opus illud tuum: atque ita facies, cum dies a te electus advenerit, cum miſericordiæ tuæ recordaberis, etiamſi nunc iraſcaris.

אלוה מתימן יבוא וקדש מהר פארן סלה כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ:

V. 3 *Deus ab Auſtro veniet & Sanctus de monte Pharan: operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena eſt terra.* Deſcribitur hic Deus ut Imperator populum e captivitate educens, & exercitum ſuum præcedens, dum ab auſtrali regione in terram promiſſam legiones hebraicæ proficiſcuntur. Noſtrum *ab Auſtro* in hebraico eſt מתימן quod Themanitidem ſeu Idumæam ſignificat, unde in terram ſanctam pervenere Hebræi per regionem deſertam montis Pharan deducti, cujus mentio in Pentateucho ſæpius iteratur. Poſt hoc *Pharan* in hebraico legitur *Séla*, quod nota eſt pauſæ & veluti reſpirationis, ut meditationi prædictorum ſpatium relinquatur. In Pſalmis id occurrit ſæpius; extra illos nuſquam niſi in hoc ſolo Prophetæ Habacuc carmine. Senſus igitur verſiculi totius eſt: Deus ex plaga auſtrali cum populo ſuo venit a Themanitide ſeu Idumæa: Sanctus Sanctorum venit a regione Pharan montis. Implevit gloria ejus totum cœlum (per columnam nubis & ignis) & laudis ejus plena eſt terra.

ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה:

V. 4 *Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* Hebraica ad verbum ſic habent: Et ſplendor ut lux erit (i. e. fuit, ſenſu converſo, qui

qui in hebraico, maxime ſtylo poetico, perpetuo uſurpatur) duo cornua in manu ejus ipſi, & ibi latibulum fortitudinis ejus. More latino: Splendor ejus tanquam ſolis puriſſimi fuit: in manibus ejus erant duo cornua (de quibus mox verſu ſequente) quibus per ſecretum robur ſuum Chananæos hoſtes propulſaret, ac debellaret.

לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו׃

V. 5 *Ante faciem ejus ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes ejus.* Hebraice. Ante faciem ejus ibit peſtis, & egredietur pruna ad pedes ejus; i. e. quocunque pedes ejus tendent, quocunque ipſe incedet. Inſigne h. l. ανεκδοτον a Propheta ſuppletur, quod in hiſtoricis Bibliorum libris clare non continetur, videlicet DEUM Chananæis peſtem immiſiſſe, ut ſublatis hoſtibus non tantum populo ſuo ſpatium daretur, ſed etiam urbes & oppida jam parata a filiis ſuis invenirentur. Quod ergo in Vulgata generatim duntaxat dicitur, *Mors*; id in hebraico fonte ſpeciatim proditur, & mortis genus indicatur. Nimirum *Peſtis*. Noſtrum vero *Diabolus* in lingua primæva per translationem nobiliſſimam exprimitur, & Satanas pruna appellatur. Aptiſſime profecto: id enim diaboli opus eſt, accendere omnia, & igne malo devorare. Atque hæc ſunt duo cornua (dualis enim eſt in hebraico) quæ DEUS inimicis incuſ-

incuſſit, peſtis ſtrages maximas edens, & diabolus in deſperationem ac ſtulta conſilia eosdem impellens. Unde ſenſus fit: præceſſit illum mors peſte omnia devaſtans, & diabolus veluti pruna continenti incendio omnia conſumens.

עָמַד וַיְמֹדֶד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הַרְרֵי עַד שַׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ׃

V. 6 *Stetit & menſus eſt terram: aſpexit, & diſſolvit gentes: & contriti ſunt montes ſæculi: incurvati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.* Alluditur ad conſuetudinem veterem Imperatorum poſt victoriam, qua terram ſubactam dimetiri jubebant, terramque cum præda inter milites ſuos diſtribuebant. Montes ſunt Reges, colles ſunt Principes: dicit ergo Propheta, ſtetiſſe Dominum in terra promiſſa, & inter 12 tribus partitum eſſe ſpatia ſoli ſubacti; ſolo aſpectu diſſolviſſe gentes, ac diſperſiſſe; contritos & incurvatos eſſe montes, & colles, i. e. ſummos quosque Reges ac Principes, adveniente per iter ſuum Deo æterno.

תַּחַת אָוֶן רָאִיתִי אָהֳלֵי כוּשָׁן יִרְגְּזוּן יְרִיעוֹת אֶרֶץ מִדְיָן׃

V. 7

V. 7 *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.* Tabernacula castrorum Madianiticorum pelles vocat, quia e pellibus construi solita: propter iniquitatem suam, inquit, vidi diruta tentoria Æthiopum, & turbata tabernacula Madianitidis.

הבנהרים חרה יהוה אם בנהרים אפך אם
בים עברתך כי תרכב על סוסיך מרכבתיך
ישועה׃

V. 8 *Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua? qui ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ salvatio.* Flumina, in quibus potentiam iræ suæ, & vindicandi robur ostendit Dominus sunt Jordanis, & torrentes Arnon, de quibus torrentibus extat fragmentum carminis e libro Bellorum Domini, relatum a Moyse Num. 21 v. 14 & sequente. Transit ergo Poeta mira rapiditate, & Lyricis propria, ab Æthiopum, & Madianitarum clade ad Ægyptiorum, & Chananæorum exitium, dicitque: nonne iram tuam, & furorem ostendisti Domine in fluminibus, Jordane diviso, & torrentibus Arnon diruptis? nonne indignationem tuam sensit, ac demonstravit Mare Erythræum dehiscens? dum tu veluti in quadrigis triumphans transiisti, & in littus oppositum Mari Rubro, ac ripam

ripam Jordanis cum invicto tuorum exercitu evectus es salute parta.

עריה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע ארץ׃

V. 9 *Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus, quæ locutus es: fluvios scindes terræ.* Hebraizantes ita vertunt: nuditate nudabitur arcus tuus, juramenta tribuum dicens. Quibus additur Sela. Noster in Vulgata derivavit ab עור excitare, utrumque vocabulum, tam verbum, quam substantivum. Verbum primarium refertur simul ad arcum, & juramenta: supplendumque est relativum *quæ*, more Hebræorum, id frequenter omittentium. Scindere fluvios terræ non est, ut latinis lectoribus videri solet, in duas partes dividere fluvios; sed terram scindere, & repentino miraculo ex ea fluvios elicere. Quapropter sensus evadit hujusmodi: derepente & magna vi depromes arcum tuum, qui hucusque veluti dormire, & quiescere videbatur: simulque implebis multiplex jusjurandum, tanto tempore sopitum, nunc vero excitandum, & præstandum tribubus, quod antea dixeras. Scidisti o Deus terram, & novos fontes instar fluviorum copiosissimos e petra scaturire jussisti.

ראוך

ראוך יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום קולו רום ידיהו נשא׃

V. 10 *Viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum transiit. Dedit abyssus vocem suam: altitudo manus suas levavit.* Insignis hoc loco hebraismus occurrit, sine cujus notitia obscurus contextus est. *Manus* Hebræis dicuntur extremæ partes, quæ medium spatium, ut manus humanum corpus ambiunt, & intra se continent. Manus ergo altitudinis, i. e. profundi seu maris, sunt fluctus utrinque elati & suspensi, cum Hebræorum cohortes per medias undas transirent. Unde sensus ita contexitur: viderunt tua prodigia & obstupuerunt montes: gurges Jordanis inferior, intumescente superiore, transiit, & aquas suas ad Mare Mortuum devolvit. Abyssus maris rubri insonuit, & ejus profundum utrinque fluctus suos elevavit.

שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך׃

V. 11 *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.* Transit hic Propheta ad illustrem Josuæ victoriam, cujus una vox Solem & Lunam in eodem aspectu defixit, Deo interim hostes persequente, & in eos fulgura grandinemque permittis fulminibus jaciente: hæc enim Pro-

Propheta ſplendidis Metaphoris ſagittarum lucentium, & fulgurantium haſtarum exornat. Sol inquit, & Luna in ſtatione ſua commorati ſunt: donec hoſtes cœleſtibus tuis armis perculſi, & victi fugerunt.

בזעם תצעד ארץ באף תדוש גוים:

V. 12 *In fremitu conculcabis terram: in furore obſtupefacies gentes.* Hebraice תדוש גוים i. e. triturabis inſtar frumenti, quod more illorum temporum ferratis plauſtris ſubigebatur, & excutiebatur: quod mirifice declarat ſtragem hoſtium, ita ſub victorum ferro concidentium, ut attollere ſe contra, & reſiſtere non poſſent. Dicit igitur Habacuc: in fremitu conculcabis terram, fremens nimirum ipſe, & in furore gentes attonitas comminuens & conterens.

יצאת לישע עמך לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע ערות יסוד עד צואר סלה:

V. 13 *Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo; percuſſiſti caput de domo impii: denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum.* Locus hic quam ſublimis, tam obſcurus eſt: ſub Chriſto intelligere quidam volunt Sedeciam, ſed an ille ad ſalutem exiit, qui omnia perdidit? quidam Cyrum, & ſub

ca-

capite impii Nabuchodonoſorem; at ille non eſt egreſſus, hic facta ſemel pœnitentia in S. Paginis non legitur in nova eſſe prolapſus peccata, ut tali nomine poſſit commaculari. Rectius ergo alii de exitu Iſraelis ex Ægypto accipiunt, ubi ſub nomine *Chriſtus* vel Moyſes Spiritu divino unctus, vel Aaron, qui poſtea vere Pontifex eſt unctus, intelligitur. Caput de domo impii Pharao eſt, aut ejus filius primo loco genitus. Allegorice impius eſt Satan; caput de domo ejus Antichriſtus; Chriſtus, cum quo DEUS in ſalutem populi egreditur, Dominus JEſus. Ite in hunc locum, uti ſemper, eruditiſſime Rabbi Debor.

נקבת במטיו ראש פרצו יסערו להפיצני
עליצתם כמו לאכל עני במסתר:

V. 14 *Maledixiſti ſceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad diſpergendum me: exultatio eorum ſicut ejus, qui devorat pauperem in abſcondito.* Pro noſtro vocabulo *bellatorum* hebraice פרצו, ſeu ut Keri monet פרציו i. e. *robuſti ejus.* Tota ergo ſententia latino more ſic exponi poteſt: maledixiſti ſceptris Pharaonis, ſeu Principibus, & Provinciis Ægypti, ac duci exercitus ejus robuſtiſſimi, qui inſtar turbinis veniebant ad me diſpergendum, & ita exultabant, ut qui pauperem clam devorat.

דרכת בים סוסיך חמר מים רבים׃

V. 15 *Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.* Insistit allegoriæ militari, qua DEUM poetice proponit ceu imperatorem curru quadrijugo vectum, & copias suas in adversum littus educentem: viam, inquit, fecisti equis tuis in medio mari, per solum ejus ab aquis copiosis lutosum.

שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתי יבוא רקב בעצמי ותחתי ארגז אשר אנוח ליום צרה לעלות לעם יגודנו׃

V. 16 *Audivi, & conturbatus est venter meus: a voce contremuerunt labia mea. Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat: ut requiescam in die tribulationis, ut ascendam ad populum accinctum nostrum.* Audivi, inquit, rediens ad principium sui carminis, in quo timorem professus, ac tantisper ad gloriosas Majorum suorum victorias digressus, nunc eodem relabitur, ac justissimi timoris sui causas exponit. Sub Moyse, & Josua feliciter populum suum deduxit Dominus: at nunc per me vaticinatur, derelicturum se gentem rebellem, & hostium (probabilius Chaldæorum) violentiæ traditurum. Hunc Dei sermonem dum audit Propheta, viscera ejus conturbantur, & labia contremiscunt. Optat, ut mortuus ossa putredini ante tradat, quam

quam infelicem populi ſui ruinam ſuperſtes intueri cogatur. Sic enim expers doloris requieſceret in ſinu Abrahæ, tempore illo infauſto, & cum Majorum ſuorum ſpiritibus in Domino lætaretur. Populus *accinctus* hebraice eſt populus armatus: precatur ergo Habacuc, ut in tempore huic vitæ ereptus, & imminenti calamitati ſubductus, ad gentis ſuæ heroes Moyſen, Joſuam, Calebum, Gedeonem, Jephtham, Samſonem, cæterosque fortiſſimos Iſraelis duces ac milites avocetur.

כי תאנה לא תפרח ואין יבול בגפנים כחש
מעשה זית ושדמות לא עשה אכל, גזר
ממכלה צאן ואין בקר ברפתים

V. 17 *Ficus enim non florebit: & non erit germen in vineis. Mentietur opus olivæ, & arva non afferent cibum. Abſcindetur de ovili pecus: & non erit armentum in præſepibus.* Hypotypoſi poetica deſcribit Habacuc vaſtationem patriæ ſuæ ab irruentibus hoſtibus inferendam. Enumerat ruris opes, ficum, vitem, oleam, ſegetes. Addit oves & armenta. In omnibus ſtragem prævidet, & vivida phraſi deplorat. Orientalis metaphoræ exemplum eſt *mentietur opus olivæ*, pro quo latinus diceret, oleæ ſpem fallent. Scilicet ob incurſionem hoſtilem, quæ tollet omnia, & inter cætera etiam impenſam olivis operam fruſtrabitur. Locus ſimilis habetur

betur in Osea c. 9 v. 2. ותירוש יכחש בה׃ *Vinum mentietur eis*: i. e. vinum deficiet. His cognitis בכזיב Gen. 38. 5 defendimus recte verti in Vulgata: *desiit parere*, etsi Septuaginta & Christiani hebraizantes passim de nomine loci interpretentur, dicantque uxorem Judæ Chananæam edidisse prolem tertiam, & ultimam in urbe aut oppido Cheziv seu Chasbi. Verum defendi omnino potest, & debet Vulgata, cum vocabulum בכזיב facillime deduci possit ab radice hebraica notissima כזב mentitus est, ita, ut significet mendacium, & metaphorice quemlibet defectum. Fefellit ergo Chananæa uxor spem mariti Judæ, & parere deinceps desiit: etsi hic pariendi *defectus* fortasse in ipsum potius Judam a Moyse refertur, cum in Hebraico Nominativus היה ad virum referatur, non ad uxorem. Ad verbum diceres: *& fuit ipse in defectu, dum pareret illa eum*, i. e. filium tertium. Latino more: defecerunt liberi Judæ, fefellit eum ulterioris fertilitatis spes, cum uxor Selam peperit. Sic etiam labori parcetur ædificandi novam urbem: quis enim usquam urbem aut oppidum Cheziv, aut Chasbi vidit? præstat igitur fictum hunc locum prætermittere, & Vulgatæ potius adstipulari, ne & ipsi בכזיב seu in mendacio deficiamus.

ואני ביהוה אעלוזה אגילה באלהי ישעי׃

V. 18 *Ego autem in Domino gaudebo; & exultabo in Deo JEſu meo.* Hebraice, in Deo ſalutis meæ. באלהי ישעי Senſus litteralis de Deo ſeu Divina Natura, unde omnis ſalus in homines emanat. Senſus Allegoricus de Chriſto ſalutis Reparatore. Optime tamen in Vulgata retinetur nomen hebraicum, & dicitur *in Deo JEſu meo*, ut illud nomen legentibus potiſſimum proponatur, *quod eſt nobis amicius, & dulcius nominare*, uti de hoc loco S. P. Auguſtinus animadvertit Lib. 18 de civ. D. c. 32. Meris hominibus nomen hoc *JEſu*, & *Salvatoris mundi*, in Lege antiqua aſſignatum legimus præcipue duobus. *Jehoſchya* quidem, præter unum & alterum minus celebrem, Imperator Joſue dictus eſt, nobiliſſimo myſterio, quippe qui poſt Moyſis Legislatoris mortem in terram promiſſam populum introduxerit: ſicut deinde JEſus Redemptor, extincta lege, quæ ad cœleſtem patriam perducere hominem non poterat, in eam nobis viam aditumque aperuit. *Salvator* autem *mundi* Gen. 41 v. 45 dicitur Joſeph Ægypti Prorex, illuſtris & ipſe typus Chriſti, qui frumentum electum, & Panem Dominicum nobis in Sacroſancta Euchariſtia præbet, & a Patre divino toti ejus imperio cum ſumma poteſtate præpoſitus eſt. Errorem tamen Vulgatæ objiciunt, qui eam authentiam non agnoſcunt: negant enim Joſephi titulum

tulum seu nomen a Pharaone ipsi impositum צפנת פענח ullo modo significare Salvatorem mundi. Profecto non levis est in hoc loco difficultas, interpretibus aliis alio abeuntibus. Dicta vocabula multi hebraica opinati sunt, quod tamen neque satis verisimile in historia est, neque cum linguæ sanctæ proprietate consentit. Multo rectius vir linguarum peritissimus Athanasius Kircherus ea verba esse Coptica seu Ægyptiaca affirmavit, & in Prodromo Copto c. 5 multis demonstravit: quem si Renaudotus legisset, nunquam negasset Septuaginta Interpretum Ψοντομφανεχ in lingua Coptica reperiri, nec eandem falsitatem amplissimo Calmeto persuasisset. Verum titulus hic Copticus Salvatorem mundi non significat, sed revelantem arcana: in qua explicatione etiam hebraizantes cum Coptis conveniunt. Ex quo etsi confici videatur, Vulgatam ab utraque lingua destitui, nobis tamen ratio nequaquam deest, eam ab errore liberam & immunem asserendi.

יהוה אדני חילי וישם רגלי באילות ועל במותי ידרכני למנצח בנגינותי:

V. 19 *Deus fortitudo mea: & ponet pedes meos quasi cervorum, & super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem. Excelsa mea* sunt montes Judææ, de quibus Propheta ipse:

ועל במותי ידרכני למנצח בנגינותי: ipse.
Postrema hæc duo vocabula in Psalmis celebria sunt, & ab aliis aliter exponuntur. למנצח Vulgo *in finem* interpretantur: quod ex hebraico *Victori*, seu *Præfecto*, nimirum Musices, interpretandum censemus. נגינות autem sunt carmina comitante aliquo instrumento Musico. Cum toto igitur Cantico versiculus ultimus ita consentit, felicem gentis suæ reparationem post ruinas vaticinans: Deus Dominus fortitudo mea, & populi mei: ille pedes nostros in reditu e captivitate Babylonica confirmabit tanquam cervorum aut cervarum; ille me (totius enim gentis suæ nomine loquitur Propheta) deducet super patriæ meæ montes: cui ego vicissim, ut glorioso victori Epinicium modulabor. Canticum hoc totum ad Christum gentis humanæ Liberatorem, & hostes in cruce vincentem transferre non erit difficile in sensu allegorico, postquam literalis ad liquidum perceptus est.

§ XV.

Usus Poeseos Sanctæ publicus.

Specimen e Cantico Magnificat.

Ab usu privato ad publicum transeo, qui in sacra eloquentia occurrit, cum ad populum in concione dicendum est. Specimen,

cimen, quoniam ex hebraico paulo ante datum eſt, nunc e ſyriaco petamus, e Cantico nimirum *Magnificat*, quod contra Joannem Gerſonem, qui proprio tractatu hoc divinum carmen perſecutus eſt, omnia alia magis attendens, quam linguas primævas, a Virgine Prophetide ſyriaco ſermone pronunciatum, ſicuti etiam nunc in Bibliis Polyglottis, & omnibus Novi Teſtamenti editionibus ſyriacis extat, defendimus. Catena concionum e decem Cantici verſibus in decem conciones parthenias, ſive feſtorum, ſive menſium, pro cœtibus parthenijs ſit.

Verſ. 1 *Magnificat anima mea Dominum*. Syriace anima mea נפשי (in defectu ſyriacarum litteris hebraicis utor) & apud S. Lucam ἡ ψυχη μȣ, ſyriſmus eſt ex hebraiſmo transfuſus, cujus plurima in lege veteri, & non nulla in lege nova exempla extant: uti Gen. 27. 4 *Benedicat tibi anima mea*. Gen. 19. 20 *Vivet anima mea*. Pſ. 77. 18 *Tentaverunt Deum in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis*. Ad Hebr. 10 v. 38 *ἐαν ὑποστειληται (δικαιος) ȣκ ευδοκει; ψυχη μȣ ἐν αυτω*. Et alibi. Verus igitur ac proprius ſenſus eſt: Magnifico ego Dominum. Qua vero ratione magnificare homo Deum poſſit, cujus infinita cum ſit magnitudo, incrementum capere nullum poteſt? duo ſunt modi, quibus id intelligere licet: ſi Dei

magni-

magnitudinem ex ejus beneficiis metiamur, & prædicemus : ſi parvitatem noſtram coram ipſo agnoſcentes, eum extollamus.

Propoſitio. Ex meris hominibus nemo Deum magis, quam divina Parens magnificavit. 1) Quia nemo magis magnitudinem divinam ex acceptis majoribus beneficiis prædicavit. 2) Quia nemo ſe magis coram Deo, & majore ex faſtigio demiſit.

V. 2 Latine & græce eſt : *Et exultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.* Quod aliqui voces *anima mea* & *ſpiritus meus* ſubtiliter inter ſe dividant, ac opponant, animam appellantes partem animi naturalem, ſpiritum vero ſupernaturalem ; acutius eſt, quam ſolidius : naturalis Orientalium ſtylus ab hoc genere explicationum longe diſſidet, & *ſpiritus meus* haud ſecus ac in priore verſu *anima mea*, ſimpliciter ſignificat Ego. Verba ſyriaca ad litteram ſic ſunt interpretanda: *Et gaviſus eſt ſpiritus meus*, i. e. Ego gaviſa ſum, *in Deo vivificante me.* Scribitur enim ſyriace מחיני & וחדית. Exultat Maria in *Deo ſalutari*, gaudet in *vivificante ſe.* Vita animæ a Chriſto tribuitur per gratiam, dum in via ſumus; ſalus, cum ad patriam pertingimus. *Propoſitio.* Cauſa noſtræ lætitiæ, & exemplum eſt Maria. 1) Propter Deum vivificantem nos. 2) Propter Deum ſalvantem nos.

V. 3 *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quæri hic solet, humilitatem an Virgo sancta intelligat de sua tenuitate seu exiguitate; an de virtute modestiæ, quam christiano vocabulo *humilitatem* appellamus. Ad fontes eundum est, ut in re omni ambigua. Græcum vocabulum ταπείνωσιν utrovis trahi potest. Sed syriacum במוככא clarissime significat tenuitatem non solum in hac lingua, sed etiam in radice hebraica: nam & hebræis מכך & מוך paupertatem ac tenuitatem indicant. Quod & rationi multo magis consentaneum est in Virgine modestissima, ut non virtutem humilitatis prædicare de se, sed potius exiguitatem suam abjicere, & nihili facere voluisse censenda sit. Itaque in hoc ipso versiones antiquissimæ, gallica, italica, hispanica, anglica, omnesque hoc loco parvitatem, paupertatem, locum infimum, verbo humilitatem latino prorsus sensu acceptam repræsentant: quibus & germanicæ emendatissimæ accedunt recte vertentes die Niedrigkeit. Occasio effundendæ eruditionis Ecclesiasticæ per omnia sæcula, & per omnes gentes: utrumque enim per *omnes generationes* intelligi potest. *Prop.* Gloria Beatissimæ, per omnia tempora, omnesque gentes. 1) Omnia sæcula, omnesque populi admirantur *humilitatem ancillæ.* 2) Omnia sæcula & omnes populi sentiunt potentiam Dominæ, *& beatam dicunt.*

V. 4 *Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen ejus.* Significantius in græco dicitur μεγαλεια & in syriaco דורבתא magnifica, magnalia; ut & *potens* magis per syriacum חילתן exprimitur. Illud etiam observatu dignum, quod pro dativo *mihi* & græco μοι syriaca habeant לותי *apud me*; scilicet in me, intra me: per quod indicatur arcanissimum Incarnationis mysterium. Duo igitur sunt, per quæ summam Deus potentiam in Maria benedicta ostendit, intra illam, & extra illam; intra illam per Filii Incarnationem, extra illam per sui nominis sanctificationem. *Prop.* In nulla creatura pura potentiam suam magis declaravit Omnipotens, quam in Maria. 1) Non potuit in creatura pura sublimius aliquid operari, quam Incarnationem Verbi, quod Deus est. 2) Non potuit per creaturam puram magis sanctificare nomen suum, quam per Filium, qui Deus est.

V. 5 *Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.* Jucundissima quidem est, quæ nobis hic innunciatur *misericordia*; sed sollicitos facit adjecta conditio, *timentibus eum.* *Prop.* Regnum divinæ misericordiæ in Dei Matre. 1) Per illam Deus misericordiam tamdiu promissam implevit; sed profuturam tantum *timentibus eum.* 2) Per illam Deus misericordiam tamdiu exspectatam nobis impertiet; sed obventuram tantum *timentibus eum.* V. 6

V. 6 *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.* Non desunt, qui interpretantur *mente cordis sui*, de divinæ mentis consilio, quæ rationes castigandæ superbiæ in numerato habet : & si latina sola respiciamus, est id vere ambiguum : cum verba illa *mente cordis sui* tam ad ipsum Deum, quam ad superbos referri posse videantur. Sed accidit hic, quod millies alibi, ut, quæ latina sunt ambigua, illustrentur protinus, ubi ad primævas linguas recurritur, sine quibus persæpe falsitas pro veritate obrepit. In græco igitur, & Syriaco, apertissime patet, sensum *cordis sui*, non cor divinum, sed superbum cor humanum esse : est enim *cor eorum*, non *ejus* : *καρδιας αυτων* & דלבהון Brachium divini Patris ex mente SS. Ecclesiæ Doctorum est Filius divinus ; potentiam in hoc suo brachio ostendit maxime, dum rebelles sibi spiritus in Christo vicit, & omnes eorum clientes toto orbe contra se fœderatos profligavit, ac debellavit. *Prop.* Virgo potens, castrorum acies ordinata. 1.) Dispersit per filium superbos dæmones, & nos ad eandem victoriam juvat. 2.) Dispersit per eundem superbas gentes dæmonibus servientes, & nos ad eandem superbiam in nobis vincendam corroborat.

V. 7 *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.* In græco & Syriaco habetur *de thronis* : *humiles* autem ex eadem radice in syriaco dedu-

deducitur, quam supra Vers. 3 indicavimus: ut proinde non virtutem eorum significet, qui potentibus in throno succedunt, sed tenuitatem, & abjectam vitæ conditionem. Ab hoc tamen litterali sensu ad tropologicum facilis & plana est via. Beatissimæ, sedi sapientiæ, ipsa Ecclesia tribuit illud elogium nobilissimum Sapientiæ increatæ Ecclesiastici 24. ubi inter alia v. 11 dicitur: *omnium excellentium, & humilium corda virtute calcavi. Prop.* Virgo sapiens fortunam regit excellentium & humilium. 1.) Ipsa enim, uti DEUS, excellentes excellentia abutentes deprimit. 2.) Ipsa, uti DEUS, humiles humilitatem agnoscentes extollit.

V. 8 *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Esurientes ab interpretibus intelliguntur Israelitæ, quos DEUS implevit bonis, dum in terram lacte & melle manantem introduxit, ex eaque Chananæos ingratos ejecit. *Prop.* Virgo Mater est terra promissa, terra sancta. 1) Fructus terræ hujus beatissimæ dantur esurientibus, i. e. desiderantibus. 2) Subducuntur ingratis, i. e. male utentibus.

V. 9. *Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ.* In duas hic sententias discedunt interpretes, quorum alii cum Euthymio locum sic exponunt: auxiliatus est Israeli puero suo, ut recordaretur misericordiæ

diæ ſuæ. Alii ſimplicius, & ad Vulgatæ mentem accommodatius: Ideo ſuſcepit Iſraelem, naturam humanam ex hac gente aſſumendo, quia miſericordiæ & promiſſi fœderis recordatus eſt. Syriacum utrinque trahi poteſt: adjuvit Iſroiel ſervum ſuum, & recordatus eſt miſericordiæ ſuæ. Vav illud ante verbum דכר non tantum particulam latinam *&*, ſed ſæpe etiam *quia* ſignificat. *Prop.* Maria eſt unio DEI & hominis. 1.) Per ipſam ſuſcepit DEUS naturam noſtram, quia recordatus eſt miſericordiæ antiquæ. 2.) Per ipſam impertivit DEus miſericordiam novam, quia ſuſcepit naturam noſtram.

V. 10 *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham & ſemini ejus in ſæcula.* In græco & latino Abraham, ejusque poſteritas, dativo caſu efferuntur, per quod diſcrepant a præcedentibus *ad Patres noſtros*: quo circa parentheſi opus eſſe non pauci cenſuerunt. At in ſyriaco plana ſunt omnia & æqualia, cum ter repetatur particula עם *cum.* Locutus eſt, promiſit firmiter; nam דמַלֵּל eſt in forma *Pael* ſignificante intenſionem; cum Patribus noſtris, cum Abraham, & cum ſemine ejus. Sicut Abrahamo, aliisque ante, & poſt ipſum Patribus, Liberatorem Meſſiam promiſit, ita & Matrem præmonſtravit, ſine qua ille naſci non poterat. *Prop* Effigies Matris divinæ per omnia ſæcula ſuperiora. 1) Effigies

Maria.

Marianæ pulcritudinis. 2) benignitatis. 3) fortitudinis. Ubi occasio amplissima se explicat Mariana decora sub Hevæ & Rachelis, sub Rebeccæ & Estheris, sub Deboræ & Judithæ imaginibus, cæterisque illustrium fæminarum figuris ex lege vetere repetendi.

§ XVI.

Specimen aliud e Psalterio.

Ad sacras orationes summe idoneum est Psalterium, non tantum quia innumera ex eo testimonia suppetunt, confirmandæ, & exornandæ veritati aptissima; sed etiam quia ipsum dicendi argumentum seu concionis materia e Psalmo quolibet sumi utiliter, & eleganter posset. Speciminis loco sit Psalmus 92 ad mentem R. P. Thomæ le Blanc, qui analysin cujuslibet Psalmi ceu σκελετον lectori proponit. E dicto igitur Psalmo 92 in festum Christi in Cœlum ascendentis, vel Dominicam proximam, fieri poterit

Propositio. Propheta Christum ascendentem spectat & prædicat

1 Gloriosum in se { 1 ut triumphantem
2 ut fundatorem.

2 Mi.

2 Mirabilem in Apostolis { 1 Provincias nunc convertentibus. 2 Posteritati in futurum consulentibus.

Totum hunc ordinem servata ipsius versiculi serie contexere licebit, ut in schemate R. P. le Blanc omnium oculis subjicitur. Si cui ad hunc ipsum modum alios quoque Psalmos vetere placuerit, vel e solo Psalterio annona in triennium suppetit, CL Psalmis, quorum aliqui prælongi sunt, & in duas conciones dividi possunt, in dies Dominicos trium annorum abunde sufficientibus.

§ XVII.

An solus David Psalmorum omnium auctor sit.

Coronidem huic dissertationi imponat quæstio celebris, & ad Poesin hebraicam vel maxime pertinens, solusne David Rex totius Psalterii auctor sit, an alii quoque in ejusdem libri & laudis partem veniant. Utrius sententiæ patroni sint potiores, longum foret hic disputare, imo & invidiosum. Ratione autem si agendum est, vel potius quia agendum est, argumenta hæc proferuntur.

Qui

Qui ſoli Davidi univerſum Pſalterii librum vendicant, his fundamentis nituntur.

I Certum eſt ex Act. c. 4 v. 25. & ad Hebr. 4. v. 7. Pſalmum ſecundum & nonageſimum quartum, hebr. 95, eſſe auctoris Davidis, etiamſi in hebraico nomen ejus in titulo non præferant: ergo & reliqui Pſalmi ejusdem eſſe poſſunt, etſi nomen ejus in titulo non exprimatur. Sed argumentum hoc nequaquam efficit, quod ſolius Davidis Patroni quærunt. Nam primum, quod eſſe poteſt, non ideo ſemper eſt. Deinde multi ſunt Pſalmi, qui Davidis ne quidem poſſunt eſſe, cum non ſint ανεπιγραφοι, ſed aliorum auctorum nomina in titulis præſcripta habeant: de quo paulo poſt. Interim contrarium potius ex hac ratione elicitur: quis enim Pſalmum 2 & 94, hebr. 95 tribuere Davidi auderet, niſi novum Teſtamentum eos Prophetæ Regio vindicaret? ergo ubi novum Teſtamentum ſilet, hoc ipſo nullus nobis judicandi locus relictus eſt.

II. Georgius Heſerus inclytus Pſalmorum interpres hoc argumento movetur, quod a ſe inventum maximi ipſe facit: ſi Chriſtus & Apoſtoli nullum alium auctorem Pſalmorum nominant præter Davidem, nullus alius fuit: atqui nullum alium præter Davidem nominatum legimus: itaque penes Davidem ſola Pſalterii gloria relinquenda eſt. Sed hæc

argumentandi ratio si sufficit, expungendi sunt e canonicorum librorum catalogo omnes illi, quorum Christus & Apostoli nominatim non meminere. Proinde divinæ Paginæ Sophonias, Baruch, & Abdias inter Prophetas; Ecclesiastes & Cantica inter Sapientiales; liber Judicum, Tobias, Esther, Ruth, ac Judith inter Historicos adimendi forent. Quod cum nefas sit cogitare, manifestum fit, certos quidem esse auctores, quos Christus & Apostoli nominatim prodiderunt; non tamen ideo excludi eos, quos tacuerunt.

III. David 2 Samuelis 23 v. 1 dicitur *egregius Psaltes Israel*, & 2 Paralip. 7 v. 6 narratur, cantata esse a Levitis carmina, *quæ fecit David.* Idemque repetitur 1 Esdræ 3 v. 10, & 2 Esdræ 12 v. 35. Equidem fuisse egregium Psalten summopere & ego contendo; solum fuisse Psalten, neque Samuelis libri, neque Paralipomena, aut Esdras usquam affirmant. Narrat & illud Scriptura de Davide, pastoritiam fecisse, & post fœtantes ingressum esse: num ideo solum fuisse Davidem dicemus, qui oves ad pastum eduxerit, & fœtas secutus sit?

IV. Concilium Carthaginense III, & Tridentinum Davidi totum Psalterium tribuunt. Imo non tribuunt, sed *Psalterium Davidis* inscribunt, in quo ne quis hallucinetur, & has duas inscriptiones ejusdem valoris esse putet, omnem

omnem dubitationem eximit Card. Sortia Pallavicinus in historia Conc. Tridentini, quam ex ipsis actis primævis castelli S. Angeli Auspiciis Rom. Pontificum edidit. Is ergo l. 6. c. 14. N. 5. ita narrat: cum de decreto librorum Canonicorum ageretur, & multi Davidis Psalterium scribi vellent, vicit tamen plerorumque Patrum sententia, jubentium *Psalterium Davidicum* appellari, ne quis in errorem induceretur, & definiri á Concilio crederet, solius Davidis omnes Psalmos esse. Davidicum autem appellarunt, ut dignosci liber posset, nomine ducto ab illo potissimum scriptore, cui Psalmi quam plurimi deberentur.

Pro altera vero sententia, quæ præter Davidem alios etiam auctores Psalmorum statuit, hæ rationes militant.

I Hebræorum Doctorum consensus: quorum in hoc negotio auctoritas momenti maximi esse debet: imo qui soli hoc antiquitatis depositum veluti per manus tradere, & ad nos usque transmittere potuerunt. Suspicioni tunc tantum patet Hebræorum narratio, cum res vel per se ipsam fabulosa est, vel Hebræorum refert, aliquid in rem suam comminisci: quorum tamen neutrum in præsenti locum habet.

II Ideo Davidi Pſalmos multos tribuimus, quia ejus nomen in fronte inſcriptum gerunt: ob eandem rationem Pſalmos quosdam Aſapho, Moyſi, Ethani Ezrahitæ, aliisque aſſignare cogimur, utpote quorum nomina in eorum veſtibulo leguntur. Refragantur quidam, tum latini ſermonis, tum etiam græci & hebraici ambiguitate decepti: cum enim legant in Vulgata *Pſalmus ipſi Aſaph* Pſ. 80. *Filiis Core* Pſ. 83. 84 & aliis; & in græco articulus dativi τῷ, atque in hebraico particula לְ & לִ ante illorum nomina ponatur, de quibus hæc controverſia agitur: eos non auctores eorundem carminum, ſed Muſicos tantum eſſe putant, quibus cantandi hi Pſalmi a Davide ſint traditi. Verum ſi ita eſt, latino ſermone *ipſi David* ante Pſalmos 92. 93. 94. 95. 97. 98. 100. 102. 103. 137. 144. & *huic David* ante 96 legitur, & in græco dativi articulus τῷ ac in hebraico particula לְ præponuntur Davidis nomini: quo ipſo indicio plane convincimur, Caſum hunc dativum, ejusque articulum græcum, multoque magis notam hebraicam לְ, quippe quæ ſæpiſſime genitivi index eſt, in Pſalmorum titulis auctorem & Prophetam ſignificare, non meros cantores, & citharœdos. Quare merito colligit divus Hilarius prologo in Pſalmos: *Ex quo abſurdum eſt Pſalmos David cognominare, cum tot auctores eorum ipſis inſcriptionum titulis edantur.*

III

III Nominatim de Asapho divina historia narrat 2 Paralip. 29 v. 30: *Præcepitque Ezechias, & Principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David & Asaph videntis.* Hebraicus fons habet ואסף החוזה conjunctis inter se Davidis & Asaphi carminibus. Neque satis attente legerunt illi, qui Asaphum duntaxat Prophetam eo sensu dictum volunt, quo Chonenias, & alii Musici passim aliorum prophetias vel decantarent, vel instrumentis musicis comitarentur; quod quam vere dicitur, tam male Asapho applicatur: non enim is Propheta aut hebr. נביא, sed hoc ipso loco latine *videns* & hebr. החוזה appellatus est, veluti metuente hagiographo, ne verum Videntem, & a Deo afflatum Prophetam in musicum, & alienæ prophetiæ Cantorem, increduli quidam posteri transformarent.

IV Psalmo 71 hebr. 72 subjiciuntur verba hæc: כלו תפלות דוד בן ישי, quod latino more idem est, ac si dicatur: finis Psalmorum Davidis. Sunt ergo præter Davidicos etiam alii Psalmi, quos per hanc clausulam separare ab illis divinus Spiritus voluit, ne omnes Davidis esse crederentur. Quamvis enim post hos etiam Psalmos non pauci Davidici hodie sequantur, id tamen nihil obstat quæstioni præsenti, sed indicio tantum est, ordinem esse turbatum, quacunque demum ratione id acciderit.

V Antiquiſſima eſt Eccleſiæ regula, in Pſalmis tamdiu intelligi auctorem eundem, quamdiu novus in titulo non nominatur, ita ut ſequentes ad eum authorem ſint referendi, qui poſtremo loco indicatus eſt. Teſtis locupletiſſimus hujus conſuetudinis eſt D. Hieronymus Epiſt. 139, ubi cum de Moyſe dixiſſet, ejus plura eſſe in Pſalterio Carmina, hæc ſubjungit: *quod autem in plerisque codicibus 98 habet titulum Pſalmus David, in hebraico non habetur, hanc habente Sacra Scriptura conſuetudinem, ut omnes Pſalmi, qui cujus ſint, titulum non habent, iis deputentur, quorum in prioribus Pſalmis nomina continentur.* Quæ regula unam tantum exceptionem habet, ſi aliunde argumentum evidens a conſuetudine hac diſcedere nos cogat: quemadmodum accidit in Pſ. 94, qui cum ex S. Hieronymi regula Moyſi deberetur, ipſius S. Scripturæ auctoritate ad Hebr. 4 v. 7 Davidi vendicatur.

VI Si ſolus David Pſalmos omnes condidiſſet, tribuere ei oporteret notitiam eventuum plurimorum, qui pluribus poſt eum ſæculis contigerunt: imo totam fere ſuæ gentis hiſtoriam illi cognitam fuiſſe admittendum foret, cum nihil illuſtre aut perſpicuum ab ipſius Davidis ætate uſque ad templum ſecundum a Zorobabele ædificatum Hebræis acciderit, cujus mentio non alicubi in Pſalterio fiat. Sic autem miracula

ſine

sine omni necessitate multiplicantur, refragante Philosophia & Theologia hodierna; quæ ad Deum nequaquam confugiunt, quemdiu natura sibi sufficit, ac humano more fieri omnia & explicari possunt.

Cum ergo argumenta pro solo Davide Psalmorum omnium auctore parum aut nihil ponderis habeant; ea vero, quæ plures Psalmorum scriptores fuisse ostendunt, nihil difficultatis relinquant: standum omnino esse ab iis partibus videtur, quæ cum Hieronymo aliisque quam plurimis præter Davidem Psalmographos plures agnoscunt. Et si subducere accurate calculos libet, Davidis sunt Psalmi 6 ultra 100: reliqui 44 inter 7 Psaltas alios ita dividuntur, ut ad Asaphum 12, ad filios Core 11, ad Moysen 9, unus ad Ethanem, 5 ad Salomonem, 6 conjunctim ad Aggæum & Zachariam pertineant. Sic ergo & privatim sentiamus, & in suggestu publico a falsitate caveamus; *sciamus quoque errare eos, qui omnes Psalmos David arbitrantur.* S. Hieronym. Epist. 139.

Sed ut aliquando finis sit, & dicta omnia in pugnum contrahantur, illud certum est, auctores omnes divinorum Carminum, sive intra, sive extra Psalterium, *Nobilitatem Poeseos Hebraicæ* præclare ostendere: cum ut Parte I demonstratum est, & styli orna-

mentis excellant, & locos longiores habeant illuſtriſſimos, & ſummos quosque profanorum Poetarum longo intervallo poſt ſe relinquant. *Natura* vero illorum carminum ea eſt, quemadmodum Parte II diſputavimus, ut ab auctoribus quidem certa metra ſint uſurpata, eadem tamen non ſuperſint; etſi in illorum locum, ſiquis ita velit, ſubſtitui metra alia poſſint, ſive Dithyrambus Pindaricus placeat, ſive Jambochorei præferantur. Denique *Uſus* præſtantiſſimæ hujus Poeſeos, quem Parte III tractavimus, cum privatus eſſe cujusque poteſt, & in meditatione ad intelligendum, & in precibus ad pſallendum ſpiritu, pſallendum & mente; tum etiam publicus, cum prodeundum in concionem eſt, & populus chriſtianus vero ac ſolido verbo Dei paſcendus: in utroque autem, ut erit quisque a ſanctis, primævisque linguis inſtructiſſimus, ita a periculo ſe aliosque decipiendi longiſſime aberit, atque efficiet, ut impleatur aureum illud dictum:

בכל נאהב יהוה
אחרי כן עמית

SUM-

SUMMARIUM DISSERTATIONIS SIMULQUE THESES,

QUÆ DISPUTATIONI PROPONUNTUR.

EX PARTE I.

1 In Libris Divinis ſcribendi genus eſt non modo nobiliſſimum, ſed etiam ornatiſſimum, & omnes elegantias complexum, quæcunque in linguas orientales cadunt. § I.

2 Idque multo maxime in Libris Poeticis, nimirum Pſalterio, Jobo, Threnis, & carminibus omnibus. § I.

3 Omnia etiam Poeſeos genera in Divinis Voluminibus ſuppetunt, ut nequidem Dramaticum prætermiſſum ſit, cujus ſpecimen παθητικωτατον nobis præbet שיר השירים Salomonis. § I.

4 Imo & Idyllia ſeu Eclogas in Prophetia עמוס paſtoris Thecuani habemus; § I.

5 Atque adeo Epigrammaticum in משלי שלמה proprie dictis. § I.

6 Judicium de Nobilitate Poeſeos Biblicæ e tribus potiſſimum capitibus formari poteſt; e vocabulis ac ſententiis ſingulis; e loco-

loco aliquo longiore; ex eorum comparatione cum optimis profanorum. § II.

7 Vocabulorum & sententiarum totam vim ac elegantiam e sola Vulgata perspicere nemo potest. § III.

8 Itaque de Scripturæ stylo judicare perfecte non poterit, cui linguæ primævæ perspectæ non sunt. § III.

9 Sic ex hebraico demum intelligitur, quid promittatur Psalmo 16 versu ult. *Satiabor cum apparuerit gloria tua*; nimirum non modo hominem cœlesti gloria satiatum iri, sed similem Deo fore, ut prima Joannis 3 vers. 2 dicitur. § III.

10 Vere sublime est, *Ipse dixit, & facta sunt.* Ps. 148 v. 5.; quemadmodum & illud Gen. 1 v. 3: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux*, vere sublime esse cum Dionysio Longino contra Danielem Huetium, aliosque RR. defendimus. § III.

11 *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, Ps. 67 v. 32, non modo elegantiam hebraici fontis non adæquat, sed nequidem sensum efficit, qui sine commentario intelligi possit. § III.

12 Hebraicæ figuræ ac tropi a nostro Interprete sæpissime non sunt expressæ; E. g. cum pro מגן apud nos ponitur adjutorium, aut protector. § III.

13 Similes metaphoræ tum militares, tum aliæ, quas Vulgata non repræsentat, complures enumerantur. § III

14 *Men-*

14 *Mensurabiles posuisti dies meos*, Ps. 38 v. 6 a recentissimo Asceta male exponitur, Deum a nobis in judicio rationes singulorum dierum repetiturum. § III.

15 Vicissim in linguis primævis clarius ponitur aliquando vocabulum proprium, quam in latina translatum: sic ubi nos habemus *sortes meæ* Ps. 30 v. 16; in hebraicis, chaldaicis, arabicis & æthiopicis, pro sortibus leguntur *tempora.* § III.

16 Mentiri Ps. 17 v. 46 idem est ac *servire.* At Ps. 80 v 16 *inimici Domini mentiti sunt ei*, sensu proprio dicitur. § III.

17 Ps. 50 v. 6 *Ut vincas cum judicaris*, sine orientalium linguarum ope dignosci non potest, an activum intelligendum sit, an passivum. § III.

18 Ps. 58 v. 12 solius latinitatis peritus nunquam determinabit, cujus oblivionem David recuset. § III.

19 Ps. 41 v. 2 inter latina exemplaria dijudicare debent linguæ primævæ, an *Deum fortem vivum*, an *fontem vivum* legendum sit. § III.

20 Ibidem fabulosa est eorum interpretatio, qui cervum æstuare siti dicunt, postquam serpentes devoraverit. § III.

21 *Specie tua, & pulcbritudine tua* in Epithalamio non pertinet ad sponsum, sed ad gladium, ut ex hebraico perspicuum fit. § III.

22 Ex

22 Ex eodem Epithalamio infirmum argumentum pro Christi divinitate petunt illi Theologi, qui legunt, *unxit te, o Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis*: repugnant enim linguæ primævæ. § III.

23 *Vadam ad portas inferi* in Cantico Ezechiæ a piissimo Asceta male ad meditationem pœnæ æternæ trahitur. § III.

24 *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt*, Ps. 15 v. 4, non de malis & ærumnis a Propheta dictum est, sed de idolis. § III.

25 Forma Piel in Vulgata persæpe non est expressa, ac proinde vis, & εναργεια sententiæ latinis lectoribus non apparet. § III

26 Singularem notam meretur verbum דבר, cujus intentio pielica immerito hactenus a plerisque neglecta est. § III.

27 Anna in suo Cantico nequaquam de humanis scientiis cecinit: *Deus scientiarum Dominus est*. § III.

28 Neque humana consilia, sed divina intellexit Anna, cum addidit: *Et ipsi præparantur cogitationes*. § III.

29 Male a quibusdam eodem loco ex hebraico לא sensus negativus exsculptus est. § III.

30 Salomonis Psalmos ab Andrea Schotto prolatos, & a Cerdano latine versos, etsi hebraicum stylum ubique sapiunt, nihilominus inter libros apocryphos collocari par est. § III.

31 In

31 In illustrissimo elogio vocis divinæ Ps. 28 sensus litteralis ex proprietate linguæ hebraicæ non est de Deo loquente, sed de tonitru ac fulmine. § IV.

32 Eodem loco interpres noster non commisit errorem grammaticum, cum scripsit, *vox Domini præparantis cervos genere masculino.* § IV

33 In hypotyposi senectutis Ecclesiastæ ultimo v. 2 voces illas *sol & lumen* sola figura hebraica hendiadys recte explicat. § V.

34 Eadem hendiadys in principio Bereschith admittenda est לאתת ולמועדים *ibid.*

35 Imo & in N. Testamento Matth. 24 v. 31 locum de Angelis ante judicium extremum venturis *cum tuba & voce magna* hendiadys recte interpretatur, præsertim si conferatur syriacum עם שיפורא רבא *ibid.*

36 In descriptione equi celebratissima apud Jobum c. 39 v. 24 *sorbet terram* non significat equum vesci gleba aut pulvere. § V.

37 Sermones amicorum Jobi, etsi eandem styli sublimitatem habent, quam cæteræ libri partes, tamen de fide non sunt; ne illa quidem Eliphazi sententia Job. 5 v. 13, quam D. Paulus adoptavit 1 Cor. 3 v. 19. § V.

38 Canticum Deboræ ostendit falli eos, qui Sisaram Jahelis clavo terræ affixum putant. § V.

39 Fi-

39 Filii Titanis fabulosi non obstant sanctitati Judithæ in ejus Carmine, & ejus characteri non magis adversantur, quam veritatem lædunt ea, quæ ad Holofernem, ejusque milites loquitur: nullum enim in illis omnibus mendacium redargui potest. § V.

40 παραλληλα Poetarum græcorum ostendunt cedere illos hebraicis. § VI.

41 Romanis quoque Poetis iidem palmam præripiunt. § VII.

42 *In sole posuit tabernaculum suum*, Ps. 18 v. 6 hypallage est, per solam latinitatem nunquam satis deprehendenda. § VII.

43 Quoties *flumen* intra Judææ limites nominatur, per hebraismum Euphrates intelligendus est. § VII.

44 *Filium hominis* Ps. 79 v. 18 Messiam intelligimus, qui hoc ipso nomine se in Evangelio sæpissime appellat; eo tamen Matrem Virginem indicari omnino negamus. § VII.

EX PARTE II.

45 Certum est, Josephum & Philonem Hebræum, Origenem quoque, & Eusebium, metra in S. Bibliorum carminibus agnovisse. § VIII.

46 Multo clarissimum vero id est de S. Hieronymo, qui pluribus suorum operum locis id diserte affirmat; nec metra tantum

tum designat ac notat, sed ipsos etiam pedes singillatim appellat, monetque adhiberi alios pedes, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. § VIII.

47 Quapropter reverentia tantis viris debita non videtur permittere, ut metra in hebraico negentur. § VIII.

48 Neque argumentis Amplissimi Aug. Calmeti tantum ponderis inest, ut auctoritatem tam gravem elidant. § VIII.

49 Contra Justum vero Scaligerum, qui ipsam sermonis hebraici naturam repugnare omni metro ait, contrarium evidenter demonstrari potest. § VIII.

50 Verba illa Ps. 144 *Fidelis* &c. etsi in hebraico desint, recte tamen in Vulgata legi, non solum ex græcis, arabicis, & æthiopicis, sed etiam ex ipso hebraico manifeste ostendi potest. § VIII. Vicissim redundant versus 3 in Ps. 13, nec tamen ideo reprehendi Vulgata potest. § VIII.

51 Summis quibusque Poetis omnium gentium injuriam inferunt, qui dicunt omnia affectatione & ampullis plena esse, quæ pedibus ligata sunt. § VIII.

52 Genera illa metrorum, quæ veteres in Jobo, Threnis, aliisque partibus Scripturæ commemorant, hodie in iisdem non supersunt, etiamsi præter Schevá quinque puncta brevia recipiantur. § IX.

53 Multo minus, si puncta 10 longa esse affirmentur. § IX.

54 E græcis, latinisque metris nullum genus Hebræo aptius, maxime in hypothesi punctorum 10 longorum, quam spondaicum: quod tamen enodandæ huic difficultati non est idoneum. § IX.

55 Qui pronunciant Gilead, Midian, Simson, &c. cum Hebræis non conveniunt melius, quam qui Galaad, Madian, Samson &c. dicunt: imo hæc nostra cum hebraico fonte multo melius consentiunt, quam illa. § IX.

56 Vatabli industria, Victorii affectatio, Maibomii gloriatio, in hoc negotio posteritatem non juverunt. § X.

57 Herberti exempla non conficiunt id, quod affirmat. § X.

58 Systema Gomari ex omni parte ruinosum, & nullius firmitatis est. § X.

59 Nihilo melius censendum est Systema Rhythmicum, ex Bibliotheca Gallica Universali petitum. § X.

60 Duæ tamen viæ sunt aliæ, per quas ad metra perveniri in Carminibus Scripturæ hebr. possit; & prima quidem per odas Pindaricas, vel siquis ita nominare malit, per Dithyrambum perpetuum. § X.

61 Altera vero per Jambochoreos continuos, longiores, aut breviores. § X.

62 Uterque hic modus longe plus probat, quam quisquam velit. § X.

EX

EX PARTE III.

63 Prima cura habenda eſt ſenſus litteralis, præſertim in Poeticis, in quibus ille difficilius deprehenditur. § XI.

64 Sæpe diverſi ſenſus unius loci re ipſa non differunt, ut נשקו בר Pſ. 2 v. 12. § XI.

65 Per αναβαθμον facile inter ſe conciliantur expoſitiones, quæ in ſpeciem longe inter ſe diſcrepant. § XI.

66 Qui nulla fontium Analyſi valent, & ſolis interpretibus fidunt, de vero ſcripturæ ſenſu raro ſecuri eſſe queunt. § XI.

67 Nulla in Scripturis eſt ταυτολογια. § XII.

68 Neque in Theographorum carminibus admittenda eſt illa ταυτοστιχια, ad quam multi confugiunt. § XII.

69 Figura repetitionis nullo modo peculiaris eſt Hebræis in carminum hemiſtichiis, ſed communis omnium gentium temporumque Poetis. §. XII.

70 *Scutum* & *Clypeus* apud Jeremiam, *gaudium* & *lætitia* pœnitentis Davidis, *Sacrificium* & *oblatio*, *audi* & *inclina aurem tuam*, nequaquam ſunt Tautologiæ. § XII.

71 In toto Pſ. 118, in quo idem perpetuo ſenſus videtur regnare, nullum eſt hemiſtichium ullius verſiculi, quod mera ſui comparis repetitio ſit. § XII.

72 Merito D. Hieronymus ſenſum commaticum acerrime reprehendit. § XIII.

73 Sensum *vere accommodatitium* exempla summorum virorum, & ratio ipsa confirmant, frustra abnunciantibus criticis. § XIII.

74 At sensum *mere accommodatitium*, qui non litterali, sed solo excogitantis arbitrio nititur, omnino rejicimus. § XIII.

75 Talia sunt: *Trium tibi datur optio*, de eligendo e tribus Antistite; *Domus discalceati*, de S. Joanne a Cruce; *Quartus frater*, de Principe Regio, quarto loco in lucem edito; *dirumpamus vincula eorum*, de mundi vanitatibus, & honoribus. § XIII.

76 Potest unus scripturæ locus continere sensus duos æque primarios, seu æque a Spiritu S. intentos; imo etiam tres, ut in illo היום ילדתיך Ps. 2. v. 7. § XIII.

77 Usus Poeseos Hebraicæ privatus, tum in Carminum sacrorum intelligentia, tum in precibus, ex obscuris & aridis facit lumine & succo plena. § XIV.

78 Canticum Habacuc intelligere, & cum solatio solido recitare nequit lector tantum latinus, qui e. g. nescit, quid sit: *audivi auditionem*, *cornua in manibus*, *pelles Madian*, *fluvios scindes terræ*, *populum accinctum nostrum*, aliaque. § XIV.

79 Recte in Cantico Habacuc Vulgata omisit illud, *in medio duorum animalium cognosceris*. § XIV.

80 In eodem Cantico latinus interpres elegantiam רשף assecutus non est. § XIV.

18 Ca

81 *Caput de domo impii* Hab. 3 v. 13 non eſt Nabuchodonoſor, ſed Pharao; neque *Christus* ibidem eſt Sedecias, ac ne Cyrus quidem § XIV.

82 *Mentietur opus olivæ* idem eſt loquendi modus, qui Gen. 38 v. 5, ubi כְּזִיב bene explicatur a Vulgata *parere ultra ceſſavit*, quin nomen loci comminiſci opus ſit. § XIV.

83 צָפְנַת פַּעְנֵחַ Gen. 41 v. 45, ſeu ψοντομφανηχ, ut Septuaginta ſcribunt, eſt nomen Copticum, fruſtra negante Renaudoto. § XIV

84 Neque copticum ψονθονφανηχ, neque Hebraicum צָפְנַת פַּעְנֵחַ ſignificat *Salvatorem mundi*: non tamen ideo errat Vulgata, dum *Salvatorem mundi* vertit. § XIV.

85 Virgo Mater Beatiſſima Canticum *Magnificat* non hebraice, ſed Syriace, pronunciavit. § XV.

86 *Anima mea & Spiritus meus* non ſignificant partem animi naturalem, & ſupernaturalem, ſed ſimpliciter more Syriaco & Hebraico idem ſunt ac *ego*. § XV.

87 Humilitatem ancillæ in Cantico *Magnificat* non virtutem, ſed tenuitatem & abjectionem intelligi par eſt. § XV.

88 *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui*, male interpretatur ille, qui mentem ſeu conſilium cordis divini intelligit: etſi enim eo trahi latinum pronomen *ſui* poteſt, in fonte tamen ſyriaco & græco liquidum eſt contrarium. § XV.

89 Quamvis certum sit, aliquos Psalmos esse Davidis, qui ejus nomen in titulo non præferunt: non ideo tamen omnes Psalmi eum auctorem habent. § XVII.

90 Argumentum a silentio Christi & Apostolorum petitum ab Hesero non est efficax. § XVII.

91 Tridentinum adeo non patrocinatur soli Davidi Psalmorum omnium Auctori, ut potius contrariæ sententiæ faveat. § XVII.

92 Longe probabilius cum Hebræis dicitur, alios quoque præter Davidem esse Psalmorum auctores. § XVII.

93 Asaphum fuisse duntaxat Musicum, dici non potest: cum verus Propheta, & Psalmorum plurium auctor fuerit. § XVII.

94 כלו תפלות דוד בן ישי est vera clausula, & finis Psalmorum Davidis. § XVII.

95 Eodem jure, quo לדוד auctorem indicat, etiam לאסף & similes tituli idem significant. § XVII.

96 Antiquissima Ecclesiæ regula est, Psalmorum auctorem intelligi eundem, quamdiu Epigraphe sequentium auctorem novum non nominat. § XVII.

97 Amplissimi Calmeti exceptio ab Hieronymi regula necessario admittenda est, sed semel tantum in toto Psalterio locum habet. § XVII.

98 Pro.

98 Prophetiæ donum homini conceſſum nequaquam ſe extendit ad omnia tempora, & omnes eventus futuros. § XVII.

99 Davidem in libro Pſalterii auctorem habent Pſalmi tantum 106. § XVII.

100 Reliqui 44 ab Aſapho, Moyſe, Ethane, Salomone, Filiis Core, Aggæo & Zacharia ſcripti ſunt, prout cuique in Pſalmorum titulis adſcribuntur. § XVII.

F I N I S.